

Harmonisch Park- en Groenbeheer

Waarom een beheervisie?

Parken en groen hebben steeds deel uitgemaakt van de dagelijkse leefwereld van de mens. Terwijl het beheer van bos en natuur zich afspeelde ver weg, werd de mens steeds weer geconfronteerd met de inrichting en het onderhoud van het park en het groen in zijn buurt.

Terwijl bos en natuur werd omgeven door de heroïek van het onbekende (denk aan de vele verhalen waar boswachters en houtvesters een niet onbelangrijke rol spelen) werd de park- en groenbeheerder stevast nauwlettend in het oog gehouden en weerspiegelde vooral het park de stromingen in de maatschappij.

Toen parken nog in hoofdzaak eigendom waren van private eigenaars bestond er niet echt een beheervisie. Dit was ook niet nodig, de beheervisie kreeg vorm in de geest van de eigenaar. Hij bepaalde de prioriteiten, hij bepaalde wat moest gebeuren.

Met het meer openbaar worden van parken is dit verhaal echter niet meer zo evident. De prioriteiten worden niet meer alleen bepaald door de eigenaar/beheerder. Het evolueren van de verwachtingen vanuit de maatschappij moet deel uitmaken van het beslissingsproces.

Die verwachtingen worden steeds groter, diverser en complexer. Aandachtspunten vanuit natuur en milieu hebben de laatste decennia terecht een belangrijke plaats ingenomen bij het vastleggen van het beheer. Ook verzuchtingen naar inspraak en betrokkenheid hebben hun weerslag op hoe het beheer wordt aangepakt.

Tenslotte worden ook steeds hogere eisen gesteld naar de kwaliteit van de organisatie die het beheer uitvoert.

Parken zijn erg veelzijdig in alle opzichten en het is dan ook noodzakelijk om elk park op een gepaste wijze te beheren. Dit kan het best aan de hand van een goed opgesteld beheerplan.

De opmaak van een beheerplan is vaak geen eenvoudige opgave. Een goed ontwikkelde, overkoepelende beheervisie kan hierbij een stevige leidraad vormen.

Daarom nam de afdeling Bos & Groen in 1998 het initiatief om een dergelijke 'beheervisie parken' neer te schrijven. Deze beslissing lag volledig in de lijn van de visie en missie die de afdeling voor zichzelf heeft bepaald. Het initiatief werd verder ingegeven door de vaststelling dat in de beleidsbrief van Vera DUA, Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw, de opmaak van criteria parkbeheer expliciet is vermeld.

Het is een boeiende tocht geworden langsheen de verrassende veelzijdigheid van parken, een tocht die leidde naar 'Harmonisch Parkbeheer'. Zes pijlers werden afgebakend: duurzaamheid, dynamiek, diversiteit, mens, natuur en milieu. Het afzonderlijk behandelen van deze pijlers mag er ons niet toe verleiden om te denken dat ze ook op het terrein los van elkaar voorkomen. Zij komen niet naast elkaar, maar samen met elkaar voor, steeds in wisselende evenwichten. En een actie op het ene vlak heeft ontegensprekelijk een weerslag op een of meer andere vlakken.

Parkbeheer is dus meer dan ooit een evenwichtsoefening geworden, de parkbeheerder een evenwichtskunstenaar.

De beheervisie 'Harmonisch Parkbeheer' is het instrument dat hem moet helpen het evenwicht te vinden en te behouden.

Niettegenstaande dat de afdeling Bos & Groen de trekker was van het project werden ook andere instanties betrokken bij de opmaak van de beheervisie. Dit gebeurde ter gelegenheid van een consultatieronde, georganiseerd op basis van een ontwerpversie van het document.

Volgende organisaties zijn gehoord: Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), Vereniging van Vlaamse Provincies (VVP), Vereniging voor Openbaar Groen in Vlaanderen (VVOG), VLACO. Ook de afdeling Natuur en de afdeling Monumenten en Landschappen, beiden van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, werden betrokken bij de opmaak.

Al vrij snel leek het erop dat een uitbreiding van Harmonisch Parkbeheer ook naar ander groen noodzakelijk en gewenst was. Dit bleek niet echt een zware opgave. De meeste principes en uitgangspunten van Harmonisch Parkbeheer kunnen probleemloos toegepast worden op het groen. Slechts enkele zijn ofwel specifiek gericht op parken, ofwel specifiek gericht op groen. Harmonisch Park- en Groenbeheer vervangt dan ook het document Harmonisch Parkbeheer. Grotendeels blijft het document hetzelfde, er is slechts één uitgangspunt en één principe toegevoegd. Ook de formulering van de principes is niet gewijzigd. Daarom dient men bij het lezen en interpreteren van de principes en uitgangspunten ten aanzien van groen zich de reflex eigen te maken om het woord “park” te vervangen door de term “groen”.

Tot het parkbeheer behoort ook het tuinbeheer. We zijn er van overtuigd dat de principes ook toepasbaar zijn bij het beheren en onderhouden van tuinen. De visie kan voor de particulier de leidraad vormen om bij het beheer van zijn private groen rekening te houden met de basiswaarden van de harmonische visie om zo een bijdrage te leveren aan de algemene natuur- en milieukwaliteit.

In deze inleiding zal het Harmonisch Parkbeheer, het Harmonisch Groenbeheer en het Harmonisch Tuinbeheer verder toegelicht worden.

Inleiding

1. Harmonisch Parkbeheer

Wat zijn parken?

Volgens Van Dale is een park *een terrein bij of om een kasteel of landhuis, bestaande uit bos en weiland, meestal door vijvers en kunstmatige aanleg verfraaid of een terrein nabij of in een stad of dorp, dat men door beplanting met bomen en heesters tot publieke wandelplaats heeft ingericht.*

Men zou een park bij benadering kunnen omschrijven als *een terrein dat door de mens geschikt is gemaakt om in te wandelen en zich te verpozen door het aanbrengen van bomen, heesters en planten en waarin de dierenwereld de gelegenheid heeft zich te ontwikkelen.*

Wanneer mensen worden ondervraagd over hoe men een park ziet, dan is het niet ondenkbaar dat iedereen zijn ideale park anders schetst. Er zijn zoveel ideale parken als er mensen zijn. Een constante zal wellicht altijd zijn dat 'de mens' er een centrale rol zal spelen. Het terrein kan alleen door regelmatig ingrijpen van de mens die mensgerichte functies blijven vervullen. Een veelgehoorde uitspraak is dan ook dat parken er zijn door en voor de mens. Maar parken zijn niet enkel mensgericht. Zij kunnen en moeten daarnaast nog tal van andere functies vervullen.

Het is dus niet evident om een sluitende definitie te geven van een park. Die definitie moet zowel oog hebben voor de vormelijke verscheidenheid van parken als voor de verscheidenheid in functies. De wetgever heeft die uitdaging aangegaan en de definitie van ‘parken’ is opgenomen in het artikel 4bis, §2, 1° van het Bosdecreet.

Parken zijn groene ruimten waarbij de aanleg, de inrichting en het beheer sociaalrecreatieve en/of esthetische overwegingen overheersen en waar gelijktijdig verschillende andere functies kunnen worden vervuld onder meer educatieve, economische, cultuurhistorische, landschappelijke, wetenschappelijke, ecologische, fauna- en florabeschermende evenals milieubeschermende functies.

Zij bestaan naast open gedeelten waaronder waterpartijen, grasvelden, bloemperken, wandelwegen en andere infrastructuren, uit een afwisseling van bosgedeelten en/of gedeelten begroeid met bomen, heesters en kruidachtige gewassen.

Ruimtelijk belang van parken

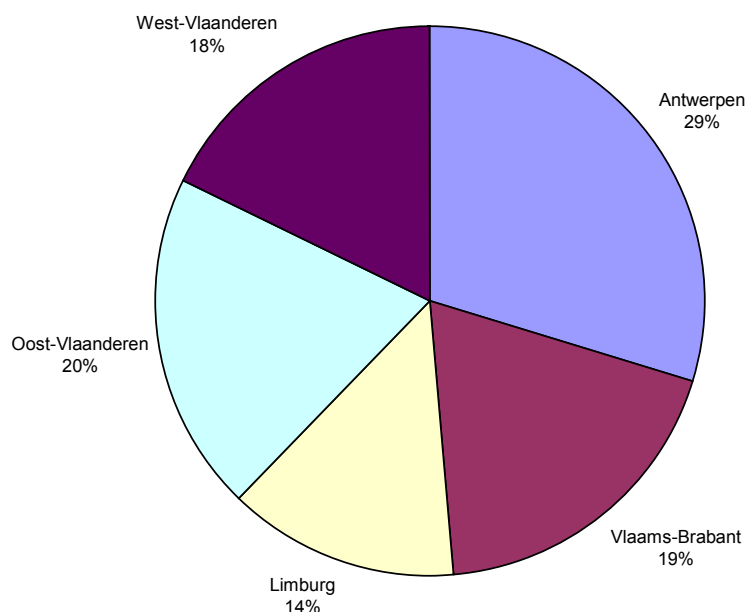
Het is niet zo evident om de sector parken cijfermatig voor te stellen aan de hand van eenduidige en ondubbelzinnige cijfers. Er bestaat op dit ogenblik geen wetenschappelijk gefundeerd opgestelde inventaris van de parken die permanent up-to-date wordt gehouden.

De voorstelling kan wel worden gedaan op basis van gegevens die zijn verzameld ter gelegenheid van een aantal steekproeven die binnen de afdeling Bos & Groen een aantal jaren terug werden uitgevoerd.

Uit het prioriteitenplan openbaar groen, opgesteld door de Vereniging voor Openbaar Groen in opdracht van de afdeling Bos & Groen (1994), worden volgende cijfers gehaald.

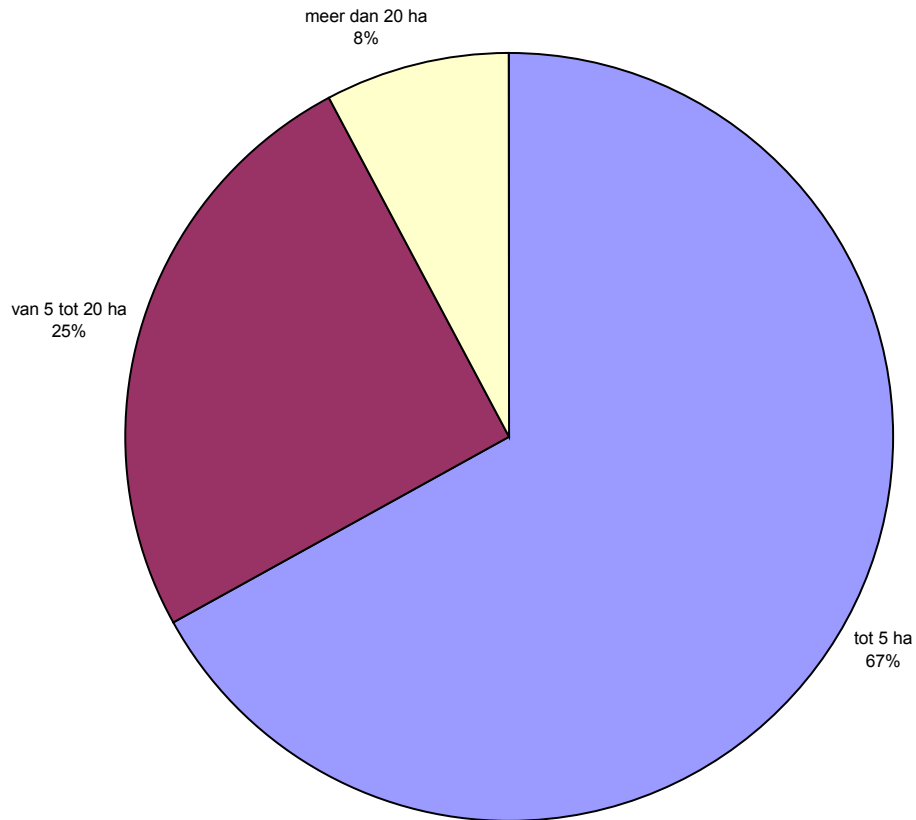
Vlaanderen zou 22 135 ha parken tellen als volgt verspreid over de diverse provincies :

Provincie	Oppervlakte in ha
Antwerpen	6 584,1
Vlaams-Brabant	4 154,8
Limburg	3 052,9
Oost-Vlaanderen	4 434,2
West-Vlaanderen	3 909,1
Totaal	22 135,1

De parken zijn gemiddeld 7,5 ha groot. De grote meerderheid van de parken (67 %) zijn kleiner of gelijk aan 5 ha. Slechts 8 % van het totale aantal parken zijn groter dan 20 ha.

Verdeling aantal parken per oppervlaktecategorie

In de ruimtebalans opgenomen in het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen zijn de parkgebieden opgenomen onder de categorie 'ander groen' (samen met buffergebieden en 'andere groengebieden'). De ruimtebalans spreekt van in totaal 34 000 ha. 30 000 ha zullen opgenomen worden in het verwevingsgebied.

Maatschappelijk belang van parken

Parken zijn niet enkel belangrijk in oppervlakte. Ze hebben ook een groot maatschappelijk belang. Dat wordt geïllustreerd door volgende cijfers. Op basis van een aantal enquêtes kan worden berekend dat er per jaar meer dan 200 miljoen parkbezoeken worden afgelegd in Vlaanderen.

Gemiddeld brengt iedere inwoner van Vlaanderen jaarlijks 54 uur door in een park en een gemiddeld bezoek duurt ongeveer 1,5 uur.

Elke persoon heeft zo zijn eigen reden om naar een park te trekken. Vele mensen zoeken gewoon de rust op, willen een beetje beweging of wat wandelen. Anderen gaan dan weer voor het contact met de natuur, het kijken naar verschillende planten, het luisteren naar de vogeltjes. Scholen kunnen gebruik maken van parken omwille van de educatieve waarde van een park. Maar een park is ook vaak vanuit cultuurhistorisch oogpunt interessant en belangrijk.

Het belang van het park gaat verder dan die van locatie voor parkbezoek. Algemeen spelen parken een belangrijke rol bij het creëren van leefbare steden en gemeenten. Het MIRA-S-rapport van 2000 selecteert de aanwezigheid van groene ruimten (parken) als meetfactor voor de stedelijke leefbaarheid, voor de kwaliteit van het stedelijk milieu.

2. Harmonisch Groenbeheer

Wat is Harmonisch Groenbeheer?

Harmonisch Groenbeheer is het toepassen van de principes Harmonisch Parkbeheer bij het beheer van alle groen behorend tot het openbaar domein. Dit beheer is niet van toepassing in de bossen zoals bepaald in het Bosdecreet en binnen de natuurresevaten zoals bepaald in het Natuurdecreet. In die gebieden wordt het beheer bepaald door de visies die zijn ontwikkeld in uitvoering van deze decreten.

Hier spreekt men over “groen” gaande van bermen tot pleinen en van begraafplaatsen tot boomrijen.

Het belang van groen (Ann Van Herzele. Groen op het spoor, 2001)

Groen speelt duidelijk een rol in de leefomgeving van alle mensen, het verhoogt de levenskwaliteit.

De aanwezigheid van groen wordt als belangrijkste reden aangeduid om zich goed te voelen in de buurt van waar men woont.

De noodzaak aan groen wordt nog verder onderstreept door de realiteit van de stadsvlucht die vooral in steden als Gent en Antwerpen voelbaar is. Vooral het gebrek aan groen, aan speelruimte voor de kinderen en aan rust zijn redenen om de stad te verlaten.

Het belang van groen mag dan ook niet onderschat worden.

Hieronder wordt het maatschappelijk belang van groen, dat zich o.a. uit op economisch, sociaal-cultureel en klimatologisch vlak, geschetst.

Economisch

Onderzoek wijst uit dat groen steeds belangrijker wordt als vestigingsfactor bij het zoeken naar een geschikte woning. Dat blijkt uit de prijs die mensen bereid zijn te betalen voor een woning in of nabij het groen. Voor huizen met een dergelijke ligging zou een meerprijs van 6 tot 15 % worden betaald, voor grondprijzen 30 tot 75 %.

Maar ook voor de lokale overheden heeft groen een directe economische betekenis. Volgens Elzinga's (1996) onderzoek in Apeldoorn is het mogelijk om de aankoop van parkgrond te financieren met de extra inkomsten van de grondprijsstijging van omliggende percelen voor woningbouw. Bovendien heeft de uitstraling van groen ook effect op de andere sectoren zodat extra inkomen en werkgelegenheid wordt gecreëerd.

Sociaal-cultureel

Kinderen die niet zelfstandig kunnen buiten spelen, lopen een achterstand op in hun motoriek en sociale ontwikkeling, met name in hun zelfstandigheid. Bovendien blijkt uit onderzoek dat kinderen die beschikken over een natuurlijke buitenomgeving gezonder zijn, zich beter kunnen concentreren en motorisch beter functioneren. Kinderen hebben nood aan voldoende veilige speelmogelijkheden in openlucht. In die speelomgeving zijn natuurlijke elementen van groot belang. Kinderen zien natuur als een “potentialiteit” voor exploratie, onafhankelijkheid, spel en sociale omgang. Een kind kan in een natuurlijke omgeving onmiddellijk zien welke veranderingen hij heeft teweeggebracht.

Ook voor volwassenen speelt groen een belangrijke sociaal-maatschappelijke rol.

Groen beantwoordt aan de vraag naar ontmoeting, rust en ontspanning. Groen, vooral in woonbuurten, kan een ideale ontmoetingsplaats zijn. Bovendien is het een ontmoetingsplaats voor alle stadbewoners, ongeacht leeftijd, ras of sociale klasse.

Klimatologisch

Reeds lang worden groene ruimten beschouwd als groene longen of oasen van open ruimte binnen bebouwd gebied. Groen biedt de mogelijkheid om te ontspannen, hetgeen een directe weerslag heeft op de geestelijke en lichamelijke gezondheid van de mens. Maar daarnaast dragen groene ruimten bij tot het zuiveren van de lucht. Het effect van groen bestaat erin dat bomen ervoor zorgen dat de lucht circuleert en gezuiverd wordt. Parken en andere groene ruimten houden stof en andere deeltjes vast en absorberen ook sommige gassen. Een park met een diameter van minimum 300 m laten een circulatiesysteem ontstaan die de lucht redelijk effectief zuivert tot op 150 m afstand van de grens van het park.

Bereikbaar en aantrekkelijk groen

Gezien het belang van groen zal niemand eraan twijfelen dat er nood is aan bereikbaar en aantrekkelijk groen.

Afstand is één van de belangrijkste factoren voor het bezoeken van groen. Onderzoek (Maatschappelijke waardering van groen, 1999) wees uit dat het stukje natuur waar de Vlaming naar toe gaat voor 90 % van hen gelegen is binnen het half uur stappen. Uiteraard is de afstand die men bereidt is af te leggen afhankelijk van het soort groen. Zo moet groen, bestemd voor alledaagse activiteiten dicht bij huis gelegen zijn terwijl een park voor specifiek gebruik, bijvoorbeeld sport, verder weg mag liggen.

Gebaseerd op de Lange Termijn Planning groen hanteren onderzoekers in het MIRA-S – rapport volgende referentietabel:

functieniveau	maximumafstand	Minimumareaal
Woongroen	< 150 m	
Buurtgroen	< 400 m	> 1 ha
Wijkgroen	< 800 m	> 10 ha (park > 5 ha)
Stadsdeelgroen	< 1600 m	> 30 ha (park > 10 ha)
Stadsgroen	< 3200 m	> 60 ha
Stadsbos	< 5000 m	> 200/300 ha

Groen kan ook een belangrijke rol spelen bij verbindingen van en naar groene ruimten. Zo kunnen wegen die bijvoorbeeld in eerste instantie een fysieke barrière vormen voor het bereiken van een groene ruimte, omgevormd worden tot een aangename verbindingsas door de aanleg van groen, verandering van beheer of onderhoud aan het groen.

Het groen moet niet enkel bereikbaar en toegankelijk zijn maar ook en zeker aantrekkelijk. Uitrusting, natuur, cultuur en historie, ruimte, rust en stilte zijn vijf basiskwaliteiten die de beleving en waarde van groene ruimten bepalen (MIRA-S, 2000).

De keuze van een groene ruimte wordt sterk bepaald door de activiteiten die men er wil uitoefenen, maar ook het omgekeerde geldt: de kwaliteiten van een groene ruimte zijn bepalend voor de activiteiten die men er wil uitoefenen.

Het is alleszins zo dat er een grote variatie moet zijn in karakteristieken, niet zozeer binnen één groene ruimte dan wel binnen een bepaald gebied.

3. Harmonisch Tuinbeheer

Een bijzondere categorie van 'parken' wordt ingenomen door de tuin. Een tuin wordt in Van Dale omschreven als *een afgebakend stuk grond, behorende bij een huis of daaraan aansluitend*. Ze kunnen veel verschillende vormen en groottes aannemen.

Tuinen vormen een bijzondere categorie van parken omdat ze in hoofdzaak privaat bezit zijn. Het zijn net kleine parkjes: er worden veel functies op een relatief kleine oppervlakte ingevuld. De verbondenheid tussen mens en tuin is ook vaak groter dan tussen mens en park omdat de tuin meestal het verlengde is van een huis.

Tuinen zijn ruimtelijk belangrijk gelet op het grote aandeel ervan in het totale groenareaal in Vlaanderen. Zeker in een verstedelijkt gebied is het aandeel privaat groen (tuinen) duidelijk groter dan het aanwezige openbaar groen. Vanuit het algemeen natuur- en milieubeleid is tuinbeheer dan ook een belangrijk aandachtspunt. Wanneer via een beheervisie rond die tuinen de burger op een vrijwillige manier kan worden aangezet om, zonder afbreuk te doen aan de dominerende mensgerichte component binnen het tuinbeheer, bewust aandacht te besteden aan aspecten van duurzaamheid, natuur en milieu is dit een belangrijke stap voorwaarts.

Maar tuinen zijn ook maatschappelijk van enorm belang. Uit de studie 'Maatschappelijke waardering van Groen en Landschap' (Mens en Ruimte, 1999) blijkt dat 88,5 % van de Vlamingen het bezit van een eigen tuin aanduiden als reden om zich goed te voelen in de buurt. Ook de burger zelf heeft dus alle belang om de tuin die hij zelf zo sterk apprecieert zo goed mogelijk te beheren en te onderhouden.

De beheervisie gaat ervan uit dat hij dit kan doen door ook in zijn tuin te zoeken naar een evenwicht in de diverse beheeraspecten.

Alle principes en uitgangspunten van het Harmonisch Parkbeheer zijn toepasbaar op tuinen. De harmonische beheervisie biedt de tuineigenaars dus een belangrijk en gestructureerd kader aan om het zoeken naar evenwichten te vergemakkelijken en te vinden.

Harmonisch Park- en Groenbeheer : vandaag en morgen

Momenteel vormt Harmonisch Park- en Groenbeheer de basis voor het beheer van alle parken en overig groen eigendom van het Vlaamse Gewest en in beheer van de afdeling Bos & Groen. Op termijn streeft de afdeling het accepteren na van de principes door alle openbare besturen en wat meer is ... het toepassen ervan bij het beheer van de vele openbare parken en het openbaar groen.

Maar ook naar private parkeigenaars zullen stappen worden gezet om hen uit te nodigen om ook daar het Harmonisch Parkbeheer toe te passen. En naar de burger toe zullen sensibiliserende campagnes worden opgezet om ook daar, in de eigen tuin en in de eigen woonomgeving, de harmonische gedachte op vrijwillige basis ingang te doen vinden.

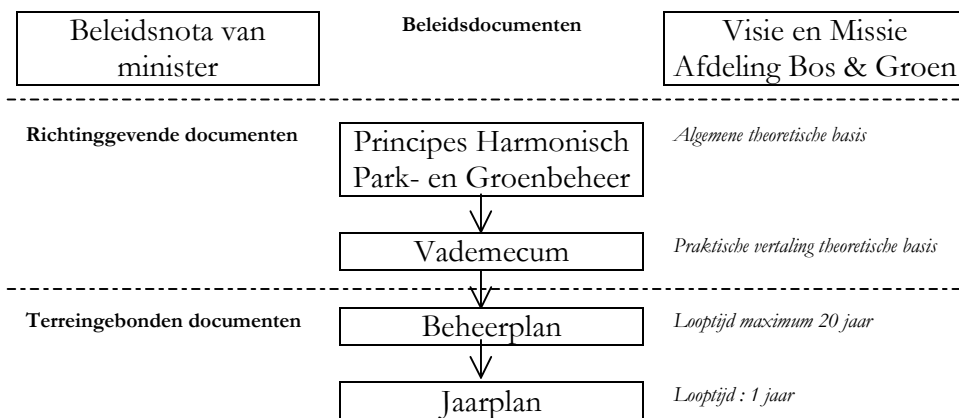
Een aantal instrumenten kunnen in de toekomst de drempel tot het harmonisch beheren van parken en groen verlagen. Zo baseert de subsidiëring die is voorzien in de groene component van de cluster 'natuurlijke entiteiten' binnen de nieuwe samenwerkingsovereenkomst Vlaams Gewest/Provincies/Steden en Gemeenten (opvolger van de vroegere milieuconvenant) zich quasi integraal op het harmonische gedachtegoed.

Het document 'Harmonisch Park- en Groenbeheer'

Dit document stelt de beheervisie 'Harmonisch Park- en Groenbeheer' voor. De uitgangspunten waarop de visie is gebaseerd en de principes die uit deze uitgangspunten volgen worden beschreven.

Het kan niet de bedoeling zijn dat deze tekst een praktische handleiding is op het terrein. De tekst is enkel de theoretische basis, de theoretische principes van het Harmonisch Park- en Groenbeheer.

De concrete vertaling van de principes naar het terrein toe gebeurt later in het vademecum. Welke werken concreet worden voorzien in een park of in het groen komen tenslotte terecht in het beheerplan.

Oproep tot dialoog

Een beheervisie is nooit definitief af. Net als Harmonisch Park- en Groenbeheer zelf, moet de visie wel duurzaam zijn maar ook dynamisch. De principes die nu op papier staan zijn een permanente uitnodiging tot dialoog. Principes kunnen worden bijgewerkt, nieuwe principes kunnen worden toegevoegd als uit ervaring mocht blijken dat dit nodig is. De uitgangspunten vormen evenwel de basis van het document en zijn blijvend.

De afdeling Bos & Groen nodigt dan ook iedereen uit om samen met de interne werkgroep "Harmonisch Park- en Groenbeheer" deze dialoog aan te gaan om zo mee te werken aan dit vernieuwend project: een project dat leidt naar kwaliteitsvolle en harmonische parken en groen in de 21ste eeuw.

Neem contact met ons op ...

Afdeling Bos & Groen
Koning Albert II-laan 20, bus 8
1000 Brussel
Tel. 02-553 81 14
Fax 02-553 81 05
E-mail Bos.Groen@lin.vlaanderen.be

Inhoud: Harmonisch Park- en Groenbeheer

1. Uitgangspunten voor een Harmonisch Parkbeheer
  - 1.1 Harmonisch
  - 1.2 Duurzaam en dynamisch
  - 1.3 Diversiteit
    - 1.3.1 Diversiteit in functies
    - 1.3.2 Diversiteit in soorten
    - 1.3.3 Diversiteit in structuur
  - 1.4 Mensgericht
  - 1.5 Natuurgericht
  - 1.6 Milieugericht
  - 1.7 Organisatiegericht
  - 1.8 Termijn
  - 1.9 Criteria en indicatoren van Harmonisch Parkbeheer
2. Uitgangspunten voor een Harmonisch Groenbeheer
3. Duurzaam beheer
  - 3.1 Duurzaam parkbeheer
  - 3.2 Principes van duurzaam parkbeheer
4. Dynamisch beheer
  - 4.1 Dynamisch parkbeheer
  - 4.2 Principes dynamisch parkbeheer
5. Beheer gericht op diversiteit
  - 5.1 Parkbeheer gericht op diversiteit
  - 5.2 Principes parkbeheer gericht op diversiteit
    - 5.2.1 Principes diversiteit in structuur
    - 5.2.2 Principes diversiteit in soorten
    - 5.2.3 Principes diversiteit in functies
  - 5.3 Principes groenbeheer gericht op diversiteit in functies
6. Mensgerichte maatregelen
  - 6.1 Situering van de mensgerichte maatregelen
  - 6.2 Principes i.v.m. de gebruiksaspecten van parken
  - 6.3 Principes i.v.m. de belevingsaspecten van parken
  - 6.4 Principes i.v.m. de toegankelijkheid van parken
  - 6.5 Principes i.v.m. de veiligheid binnen parken
7. Natuurgerichte maatregelen in het parkbeheer
  - 7.1 Situering van de natuurgerichte aspecten
  - 7.2 Principes binnen de natuurgerichte maatregelen
8. Milieugerichte maatregelen
  - 8.1 Situering van milieugerichte maatregelen
  - 8.2 Principes binnen de milieugerichte maatregelen
9. Organisatiegerichte maatregelen in het parkbeheer

1. Uitgangspunten voor een Harmonisch Parkbeheer

1.1. Harmonisch

Uitgangspunt 1	Een Harmonisch Parkbeheer beoogt een duurzame, dynamische en diverse uitbouw van het park waarbij mensgerichte, natuurgerichte, milieugerichte en organisatiegerichte facetten op een harmonische wijze samengaan.
----------------	--

Parken zijn er door en voor de mens. Zij ontstaan door een menselijke ingreep en zijn er in eerste instantie om te voldoen aan een reeks mensgerichte behoeften.

De laatste decennia krijgen de parken evenwel een duidelijke bijkomende opdracht te vervullen. Als groene ruimte hebben ze een rol te spelen in het milieubeleid in het algemeen en de ecologie in het bijzonder.

Het parkbeheer moet daarbij gebeuren binnen het ruimer kader van de zorgplicht voor het milieu.

Deze bijkomende taken en uitgangspunten hebben hun weerslag op de beheerinzichten. Alles moet in een bredere context worden bekeken waarbij moet worden gepoogd om de vele functies, mensgerichte en andere, op een harmonische wijze samen te laten leven in het park, niet naast elkaar maar met elkaar. Dit betekent dat vele functies aan bod kunnen komen zonder dat, gezien over het geheel, één functie gaat overheersen en andere functies gaat onmogelijk maken.

Om dit te bereiken worden beheersvisies opgesteld voor een Harmonisch Parkbeheer dat zich concentreert rond volgende kerngedachten: duurzaam, dynamisch en divers.

De beheermaatregelen die worden uitgevoerd baseren zich steeds op een van volgende drie kernbegrippen :

- mensgerichte maatregelen;
- natuurgerichte maatregelen;
- milieugerichte maatregelen.

Het beheer wordt verder zó uitgevoerd dat de grootste efficiëntie en effectiviteit wordt nagestreefd op organisatorisch niveau.

Hieronder wordt de binding aangeduid tussen de drie beheergerichte kernbegrippen van het parkbeheer met de functies aangeduid in de definitie van het park. Verder wordt aangeduid op basis waarvan de aangeduide maatregelen belangrijk zijn.

Mensgerichte maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Sociaal-recreatieve functie • Esthetische functie • Educatieve, cultuurhistorische, landschappelijke functie • Economische functie
Natuurgerichte maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Wetenschappelijke functie • Ecologische functie • Fauna- en florabeschermende functie
Milieugerichte maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Milieubeschermende functie

Uitgangspunt 2	Een Harmonisch Parkbeheer steunt mee op een permanent en gestructureerd overleg met de doelgroepen.
----------------	---

Het parkbeheer staat niet op zich maar dient zich steeds te confronteren met de inzichten van de doelgroepen.

Door op een permanente en gestructureerde manier dit overleg aan te gaan wordt de basis gelegd voor het vastleggen en het accepteren van een harmonisch beheer. Door de grote betrokkenheid die ontstaat met het park wordt ook de duurzaamheid op lange termijn verzekerd. Verder biedt het overleg het voordeel om op een snelle manier zich wijzigende behoeft patronen te ontdekken wat op zich de basis vormt voor een dynamisch beheer.

1.2. Duurzaam en dynamisch

Uitgangspunt 3	Het Harmonisch Parkbeheer is gericht op het realiseren van <u>duurzame parken</u> waarbinnen op een <u>dynamische</u> manier wordt ingespeeld op een zich wijzigende maatschappelijke behoefte.
----------------	---

De functievervulling en het beheer van de parken mag de duurzaamheid ervan niet in het gedrang brengen. Dit houdt zowel duurzaamheid in ten opzichte van de parksector in het geheel en de globale functievervulling als ten opzichte van ieder park op zich en de eigen functievervulling.

Deze zorgfunctie ten aanzien van de toekomstige generaties draagt in zich ook de nood aan een dynamisch parkbeheer : het parkbeheer laten evolueren in functie van de evoluerende behoeften. Dit dient te gebeuren binnen de krijtlijnen van die duurzaamheid.

1.3. Diversiteit

1.3.1. Diversiteit in functies

Uitgangspunt 4	Het Harmonisch Parkbeheer beoogt het realiseren van parken waarin de gedetecteerde maatschappelijke functies op een geïntegreerde wijze aan bod komen.
----------------	--

Een park is globaal genomen steeds multifunctioneel opgebouwd. Steeds zijn twee of meer van de functies aanwezig die opgenomen zijn in de definitie van park.

Een aantal van die functies zijn steeds aanwezig. Hieronder begrijpen we de sociaal-recreatieve functie, de esthetische functie en de ecologische functie.

Optioneel kunnen een of meer andere functies eraan toegevoegd worden

Uitgangspunt 5	Parkbeheersystemen gebaseerd op zones met een uitgesproken hoofdfunctie kunnen weliswaar plaatselijk bepaalde functies beter vervullen, maar zijn minder aanvaardbaar op grote oppervlakten park.
----------------	---

De multifunctionaliteit mag niet beletten dat in bepaalde delen van het park, afhankelijk van de intrinsieke waarde of om andere redenen, één functie de uitgesproken hoofdfunctie wordt. Zo kunnen zones met een hoge natuurwaarde een reservaatbeheer krijgen. Ook kunnen zones een puur tuinbouwkundige invulling krijgen zoals rozentuinen, fruittuinen of kunnen ze een hoofdfunctie krijgen als bijvoorbeeld loopweide voor honden.

Deze zones met uitgesproken hoofdfunctie mag de globale multifunctionaliteit niet in het gedrang brengen en dient zich dan ook te beperken tot relatief kleinere oppervlakten van het geheel.

1.3.2. Diversiteit in soorten

Uitgangspunt 6	Het Harmonisch Parkbeheer beoogt het behouden en waar kan vergroten van de soortendiversiteit.
----------------	--

Diversiteit in soorten manifesteert zich in biodiversiteit.

Onder biodiversiteit wordt in dit document verstaan:

‘de verscheidenheid onder levende organismen van allerlei afkomst, met inbegrip van o.a. terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische complexen waarvan ze deel uitmaken; dit omvat de diversiteit van soorten, de diversiteit tussen soorten en de diversiteit van de ecosystemen’ (Conventie van de Verenigde Naties over biologische diversiteit, UNEP, 1992 en Decreet Natuurbehoud 1998).

Omwille van de praktische haalbaarheid om biodiversiteit te kwantificeren, wordt in de methodiek voor het meten van de biodiversiteit in parken geen rekening gehouden met het genetische niveau. Het meten van de biodiversiteit in parken speelt zich dus af op het niveau van de soorten en de ecosystemen (Cornelis en Hermy, 1997).

De term ‘biodiversiteit’ in dit document richt zich dus in eerste instantie tot de soortendiversiteit en de ecologische diversiteit.

1.3.3. Diversiteit in structuur

Uitgangspunt 7	Harmonisch Parkbeheer beoogt het realiseren van parken met een hoge structuurdiversiteit.
----------------	---

Structuurdiversiteit manifesteert zich in diversiteit in terreineenheden.

Terreineenheden zijn onderdelen van parken die punt-, lijn- of vlakvormig zijn en die structureel onderling minder of meer verschillen. Vlakvormige elementen worden uitgedrukt in oppervlakte, lijnvormige in lengte en puntvormige elementen in aantal.

Er bestaat een positief verband tussen de diversiteit in terreineenheden en de biologische diversiteit in parken (Cornelis en Hermy, 1997).

Bovendien versterkt een hoge structuurdiversiteit de duurzaamheid van het gebied.

1.4. Mensgericht

Uitgangspunt 8	De mensgerichte maatregelen beogen het realiseren van een aantrekkelijk en gevarieerd park waarin de parkgebruiker zijn gading vindt.
----------------	---

Dit uitgangspunt verwoordt de historische en nog steeds onverkort geldende opdracht van het park : het park is er voor de parkgebruiker. Daartoe moet het beheer erop gericht zijn om een aantrekkelijk park aan te bieden, een park dat de bezoeker aantrekt, aanleiding geeft tot een bezoek en een antwoord biedt op zijn behoeften. Een belangrijk aspect daarbij is de variatie die binnen een park wordt aangeboden.

De diverse behoeften dienen binnen het park op een harmonieuze manier te worden vervuld.

1.5. Natuurgericht

Uitgangspunt 9	De natuurgerichte maatregelen beogen het instandhouden en/of verhogen van de biodiversiteit.
----------------	--

Met het voorstaan van een natuurgericht parkbeheer wordt op een bewuste manier ingespeeld op de opdracht van de parken in het algemeen milieubeleid. Het park, als groene ruimte, moet bijdragen tot het realiseren van een gezond en hoogwaardig natuurlijk milieu.

Deze bijkomende functie moet zich inpassen in de algemene principes van de diversiteit in functies en het harmonisch samengaan van die functies.

Natuurgericht parkbeheer mag zich dus niet beperken tot afgeschermd zones waar uitsluitend aan natuurbeheer zal worden gedaan. De natuurgerichte reflex moet een constante zijn doorheen het volledige parkbeheer.

1.6. Milieugericht

Uitgangspunt 10	Het milieugerichte karakter van het parkbeheer beoogt te voldoen aan de algemene zorgplicht voor het milieu ingeschreven in het milieubeleidsplan.
-----------------	--

Bij iedere handeling die binnen het parkbeheer wordt voorzien wordt het effect op het milieu beoordeeld. Deze beoordeling gebeurt aan de hand van de thema's die zijn opgenomen in het milieubeleidsplan.

Verder wordt bij de voorziene beheeringrepen rekening gehouden met de in het milieubeleidsplan voorziene acties.

1.7. Organisatiegericht

Uitgangspunt 11	De organisatiegerichte maatregelen beogen het realiseren van een optimale bedrijfscultuur gebaseerd op kwaliteit.
-----------------	---

Het uitvoeren van parkbeheer is een economische bedrijvigheid die dus ook onderhevig is aan de geldende regels op het vlak van efficiëntie, effectiviteit, rendabiliteit, management en sociale context.

Het geheel dient uitgevoerd te worden binnen de geldende wettelijke instrumenten en regelgevingen.

1.8. Termijn

Uitgangspunt 12	De onderstaande principes zijn streefdoelen op middellange termijn en lange termijn.
-----------------	--

Concrete resultaten van nieuwe beheerprincipes kunnen slechts zichtbaar worden op middellange en lange termijn en dit wanneer op een consequente en continue manier een beheer wordt gevoerd dat strookt met de gestelde principes.

Anderzijds moet een bepaalde tijd worden ingecalculerd nodig om nieuwe principes ingang te doen vinden. Veranderingen stuiten doorgaans op heel wat scepsis. Er dient een gestructureerd en gericht communicatiebeleid uitgewerkt te worden om deze principes aanvaard en toegepast te laten worden.

1.9. Criteria en indicatoren van Harmonisch Parkbeheer

Parallel aan wat binnen de resoluties van Helsinki is bepaald voor de bossen, wordt een wetenschappelijk verantwoorde lijst met meetbare criteria en indicatoren opgesteld teneinde de voortgang op het terrein van een Harmonisch Parkbeheer te kunnen volgen.

De criteria worden ingedeeld aan de hand van de verschillende invalshoeken van Harmonisch Parkbeheer.

Monitoring zal een belangrijk en essentieel element gaan uitmaken in het globale proces van Harmonisch Parkbeheer.

De controle zal dienen te gebeuren aan de hand van het beheerplan. Via het beheerplan wordt het **totaalbeeld** getoetst aan het streven naar een Harmonisch Parkbeheer. Er dient niet noodzakelijk volledig voldaan te worden aan ieder individueel criterium. Het totaalbeeld is determinerend.

2. Uitgangspunten voor een Harmonisch Groenbeheer

Uitgangspunt 1	Indien het groen, behorende tot het openbaar domein, beheerd wordt volgens de uitgangspunten en principes Harmonisch Parkbeheer spreekt men van Harmonisch Groenbeheer.
----------------	---

De principes en uitgangspunten van Harmonisch Parkbeheer zijn uit te breiden naar het groen, behorend tot het openbaar domein. Het volstaat bij de interpretatie van de uitgangspunten en principes het woord “park” te vervangen door de term “groen”. De beheervisie wordt op die manier uitgebreid zonder dat de bouwstenen van het Harmonisch kader veranderen.

3. Duurzaam beheer

3.1. Duurzaam parkbeheer (Cornelis en Hermy, Groencontact, 1999)

Het concept “duurzame ontwikkeling” wordt frequent omschreven als de ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder de mogelijkheden in gevaar te brengen voor toekomstige generaties om ook in hun behoeften te voorzien (Verenigde Naties, 1992). Ondanks deze duidelijke definitie blijft dit begrip in de praktijk moeilijk in te vullen. Vertaald naar parken zou men kunnen stellen dat een duurzaam parkbeheer de langdurige instandhouding van parken beoogt, zodat ze ook in de toekomst hun veelheid aan functies kunnen blijven vervullen. Wat betekent dit nu in de praktijk?

Om een gewenst parkbeeld langdurig in stand te houden, is een aangepast beheer hoe dan ook noodzakelijk. Wanneer een park niet wordt beheerd, zal het in onze streken na verloop van tijd spontaan evolueren tot een bos. Een langdurige instandhouding is het best gegarandeerd als het beheer ook betaalbaar blijft. Een parkbeheer met minimale kosten veronderstelt dat begroeiingen zich spontaan kunnen handhaven zonder veel menselijke hulp. De meeste onderdelen van een park kunnen dus het best langdurig in stand gehouden worden wanneer ze bestaan uit stabiele levensgemeenschappen die slechts een beperkt onderhoud vereisen. Dit zijn gemeenschappen die aangepast zijn aan de lokale milieu-omstandigheden en die worden gekenmerkt door een aanzienlijke verscheidenheid aan streekeigen soorten en een complex netwerk van onderlinge relaties tussen de voorkomende planten en dieren. Nochtans kunnen ook bepaalde uitheemse soorten zich zonder veel hulp handhaven.

Stabiele levensgemeenschappen worden het best op een ecologische manier beheerd. Dat betekent dat men bewust gebruik maakt van de natuurlijke processen waarbij de spontane ontwikkeling van flora en fauna voorop staat. In de praktijk is spontane ontwikkeling echter niet steeds haalbaar of gewenst. Soms kan het lang duren vooraleer zich op deze manier een begroeiing ontwikkelt die de parkbezoekers aanspreekt. Bovendien kan het gebeuren dat er in de nabije omgeving geen zaadbronnen liggen vanwaar de gewenste planten zich kunnen verspreiden. Daarom worden vaak planten ingezaaid of aangeplant. Streekeigen soorten (incl. het zaai- of plantgoed) genieten de voorkeur omdat deze veelal beter geschikt zijn voor de lokale omstandigheden. Gebruikt men toch uitheemse of streekvreemde soorten, wat gelet op de parkfuncties volledig legitiem is, dan lijkt het nodig om de keuze van de taxa af te stemmen op de beschikbare standplaatsen. Is dit niet mogelijk, dan moeten zoveel mogelijk milieucondities (vooral bodem, maar ook licht) uitgezocht of gecreëerd worden die de lange termijn overleving van de betreffende uitheemse plantensoorten toelaten bij een minimaal beheer.

Het geheel van maatregelen om goede uitgangssituaties te creëren, duidt men aan als natuurtechnische milieubouw.

Waar het te verwachten resultaat van spontaan ontwikkelde gemeenschappen niet voldoet aan het beoogde parkbeeld, is een intensiever beheer noodzakelijk. Een park is immers ontworpen door een menselijke geest die zich daarbij onder meer heeft laten leiden door esthetische en architecturale motieven. De ontwerper gebruikt aanplantingen om richting te geven aan een bepaald uitzicht, een belangrijke component in het landschap te onderlijnen of een ruimtetrekkend effect te creëren. Het duurzaam beheer van een park moet er dan ook op gericht zijn de intrinsiek esthetische waarden van het geheel te valoriseren en te beveiligen.

Een duurzaam parkbeheer vereist ook continuïteit in het gevoerde beheer. Verandert het beheer

voortdurend, dan krijgt de begroeiing niet de kans zich aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. Er zijn maar weinig soorten die hier tegen bestand zijn. Om een goed ontwikkeld begroeiingstype te krijgen, is het daarom belangrijk dat een éénmaal ingesteld beheer niet meer veranderd wordt. Hoe langer hetzelfde beheer wordt gehandhaafd, hoe beter de levensgemeenschappen zich kunnen ontwikkelen. Hierdoor neemt de soortenrijkdom en de stabiliteit van de gemeenschap toe. Eigenlijk veronderstelt dit principe de voorafgaandelijke ontwikkeling van een lange termijn visie op het parkbeheer. Dit kan bijvoorbeeld vastgelegd worden in een beheerplan.

3.2. Principes van duurzaam parkbeheer

Principe 3.2.1.	Duurzaam parkbeheer is gericht op het instandhouden van het park als park.
-----------------	--

Het behoud van het park moet gegarandeerd worden. Het areaal dient in zijn totaliteit behouden te blijven.

De feitelijke toestand van het gebied wordt verankerd. Deze verankering situeert zich op twee vlakken.

Een eerste pijler betreft het planologisch en juridisch statuut van het park. Planologisch gezien worden maatregelen genomen om aan het gebied een passende bestemming te geven.

Juridisch kan de feitelijke toestand worden bestendigd door een aanwijzing- of erkenningprocedure op te starten in het kader van het bosdecreet.

De tweede pijler betreft het beheer zelf. Door het opstellen van een beheerplan wordt het toe te passen beheer vastgelegd wat op zich bijdraagt tot de duurzaamheid van het gebied.

Principe 3.2.2.	De duurzaamheid van een park wordt versterkt door het ontwikkelen van een totaalvisie van het park in relatie tot de omgeving.
-----------------	--

Bij het vaststellen van het parkbeheer mag het park niet als een groen eiland worden beschouwd. Zowel ruimtelijk als functioneel moet de relatie tussen park en omgeving worden geïnventariseerd.

Er moet worden gestreefd naar het integreren van het park binnen een groene structuur, binnen een globaal groenbeleid en dit om meerdere redenen.

Deze integratie kan zijn invloed hebben op de functievervulling van het park. Aan de globale vraag uit een omgeving hoeft niet noodzakelijk in één bepaald park te worden voldaan.

De 'last' van de functievervulling kan worden verdeeld over de aanwezige groenelementen, rekening houdende met de eigenheid van ieder object. Op die manier wordt de duurzaamheid van ieder object op zich versterkt, terwijl ook de duurzaamheid van de globale functievervulling wordt verzekerd.

Ook om ecologische, ruimtelijk-structurende, leefbaarheidverhogende, ... redenen is een globale visie van het park als onderdeel van een structuur belangrijk.

Het parkbeheer houdt niet alleen het detecteren van die structuren in, maar kan ook het verwerven en inrichten van nieuwe gebieden inhouden. Op die manier wordt de structuur geoptimaliseerd en wordt de duurzaamheid van het individueel element en het geheel versterkt.

Principe 3.2.3.	Een duurzaam parkbeheer baseert zich op een evenwicht tussen de eigenheid van het park, de gedetecteerde maatschappelijke behoeften en de draagkracht van het park.
-----------------	---

De duurzaamheid van het park op zich maar ook de maatschappelijke rol van een park is afhankelijk van het evenwicht dat wordt gevonden tussen een aantal bepalende factoren.

Parkbeheer is duurzaam wanneer een verantwoord evenwicht wordt gevonden tussen :

- de eigenheid van het park
- de functievervulling van het park
- de draagkracht van het park

Wanneer dit evenwicht wordt verstoord en het beheer een te sterke bedreiging vormt voor een of meer van deze factoren, dan wordt ook het duurzame karakter van het park ondermijnd.

Wordt te sterk geraakt aan de eigenheid van het park dan verliest het park zijn identiteit, zijn karakter en wordt het voortbestaan van het park op de helling gezet.

Wordt functievervulling te sterk ondergeschikt gemaakt aan de andere bepalende factoren, dan zal de maatschappelijke relevantie ervan in vraag worden gesteld wat op lange termijn nefast kan blijken voor de duurzaamheid ervan.

Wanneer in de drang naar het maximaal vervullen van de gedetecteerde behoeften de draagkracht van het park wordt overschreden dan is ook hier de duurzaamheid in gevaar.

‘Draagkracht’ is moeilijk te vertalen in de praktijk. De draagkracht is overschreden wanneer het gebruik onherstelbare schade toebrengt aan het gebied.

Het al of niet overschrijden van de draagkracht is functie van de aard van de activiteit en de intensiteit en frequentie van de activiteit (aantal deelnemers ?).

Het is aangewezen om criteria rond ‘draagkracht’ op te stellen.

Principe 3.2.4.	Behoud van de standplaatskwaliteit.
-----------------	-------------------------------------

Het parkbeheer houdt rekening met de potenties van de plaatselijke standplaatskwaliteit.

De standplaatskwaliteiten hebben in de eerste plaats te maken met de abiotische condities van het gebied zoals de waterhuishouding, grondwaterstromen, natuurlijk reliëf, geologie, bodem, ...

Principe 3.2.5.	De duurzaamheid van een park wordt versterkt door de aanleg, eventuele heraanleg en beheer af te stemmen op de biotische en abiotische randvoorwaarden gesteld door het terrein en de omgeving.
-----------------	---

Het parkbeheer, van aanleg tot onderhoud, wordt afgestemd op de aanwezige biotische en abiotische randvoorwaarden gesteld door het terrein.

Daartoe wordt bij aanvang het terrein en de omgeving grondig geanalyseerd en doorgelicht, minstens op volgende vlakken : reliëf, hydrografie, bodem, geologie, flora en fauna.

Principe 3.2.6.	De duurzaamheid van het park wordt versterkt door het toepassen van een natuurgericht beheer.
-----------------	---

Het begrip **natuurgericht beheer** is nieuw. De term is in definitie eenduidig maar is in toepassing afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden.

‘Natuurgericht beheer’ kan worden geïnterpreteerd als een combinatie van ‘milieuvriendelijk beheer’ en ‘natuurvriendelijk beheer’ in steeds wisselende verhoudingen afhankelijk van het gewenste eindbeeld.

Natuurgericht wordt gedefinieerd als volgt :

Op plaatsen waar het gewenste eindbeeld niet wordt bepaald door een vaste soortensamenstelling gaat men over tot een natuurvriendelijk beheer.

Waar de soortensamenstelling wel vast is wordt een milieuvriendelijk beheer toegepast.

Anders gesteld: natuurgericht beheer is steeds en overal milieuvriendelijk, en waar kan, natuurvriendelijk.

Een **milieuvriendelijk beheer** is een beheer dat zich via het gebruik van milieuvriendelijke technieken richt op het realiseren of behouden van vooraf vastgestelde soortensamenstellingen en eindbeelden.

Bij een **natuurvriendelijk beheer** wordt de nadruk gelegd op een bewust gebruik van natuurlijke processen. De natuurontwikkeling van het groen wordt begeleid en er wordt alleen ingegrepen als er overlast ontstaat. Het beeld van het groen verandert na verloop van tijd (Hermy, p 35 - 36). In een natuurvriendelijk groenbeheer staat de spontane ontwikkeling van flora en fauna, uitgaande van de natuurlijke mogelijkheden van het terrein, voorop. Dit wil niet zeggen dat men alles aan de natuur overlaat en niet kan ingrijpen. Er wordt wel gestreefd naar gewenste beelden, maar de soortensamenstelling staat van tevoren niet geheel vast.

Alle uitgevoerde maatregelen, waaronder natuurgerichte, zijn onderhevig aan alle geldende wetgeving en richten zich derhalve ook op de bepalingen van het decreet op het natuurbehoud.

Principe 3.2.7.	Behoud van de potentiële functievervulling.
-----------------	---

De huidige functievervulling van het park mag een eventuele latere herschikking van de functies niet hypothekeren.

Principe 3.2.8.	Drastische ingrepen of drastische wijzigingen in het beheer gebeuren op een geleidelijke manier.
-----------------	--

Een duurzaam parkbeheer vereist continuïteit in het gevoerde beheer. Verandert het beheer voortdurend of gebeurt dit te drastisch, dan krijgt de begroeiing niet of moeilijker de kans zich aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. Er zijn maar weinig soorten die hier tegen bestand zijn. Om een goed ontwikkeld begroeiingstype te krijgen, is het daarom belangrijk dat een éénmaal ingesteld beheer niet meer veranderd wordt. Hoe langer hetzelfde beheer wordt gehandhaafd, hoe beter de levensgemeenschappen zich kunnen ontwikkelen. Hierdoor neemt de soortenrijkdom en de stabiliteit van de gemeenschap toe (Cornelis en Hermy, Groencontact december 1999).

Principe 3.2.9.	De duurzaamheid van een park wordt versterkt door het streven naar een maatschappelijke acceptatie van het park op zich en van het gevoerde beheer. Communicatie en participatie zijn daartoe de instrumenten. Wijzigingen in het beheer worden begeleid door een voorlichtingscampagne naar de parkgebruikers en de omwonenden toe.
-----------------	--

De duurzaamheid van een park is des te sterker naarmate het bestaan, het gebruik en het beheer ervan maatschappelijk meer wordt gedragen.

Het openbaar park moet meer zijn dan een gunst van de eigenaar, de overheid, naar de burger. Het park moet meer zijn dan de plaats waar die burger zich kan bewegen binnen de strikte krijtlijnen en binnen een bepaalde omgeving autonoom bepaald door de eigenaar.

Gebeurt dit wel op een dergelijke manier dan wordt er wel gebruik gemaakt van deze faciliteiten maar is er minder betrokkenheid wat op zich een mindere garantie biedt op het vlak van duurzaamheid.

Om die betrokkenheid tussen park en burger-gebruiker en dus onrechtstreeks ook de duurzaamheid te versterken is het ontwikkelen van een sterke interactie tussen beheerder en klant noodzakelijk.

Mensen staan van nature uit sceptisch tegenover wijzigingen. Dit geldt ook wanneer de beheerder beslist om het park op een min of meer drastische wijze anders te beheren of in te richten.

De herkenbaarheid en de verbondenheid dreigt verloren te gaan.

Wanneer dit proces op een geleidelijke manier gebeurt waarbij bijzondere aandacht wordt besteed aan het voorlichten van de parkgebruikers en de omwonenden over wat komen gaat kunnen heel wat problemen vermeden worden.

De boodschap die moet worden gebracht moet meer zijn dan een overzicht van wat de werken zullen inhouden of hoe het nieuwe beheer eruit zal zien. Minstens even belangrijk is aan te duiden waarom een en ander gebeurt.

Die interactie kan vele vormen aannemen, afhankelijk van de graad van betrokkenheid die de burger wenst aan te reiken.

Principe 3.2.10.	De motor voor het duurzaam beheren van parken is het beheerplan.
------------------	--

Uit het beheerplan moet blijken dat de programmering van de werkzaamheden gericht is op een duurzaam parkbeheer.

Het beheerplan vormt een waardevol toetsingskader voor de verschillende criteria.

4. Dynamisch beheer

4.1. Dynamisch parkbeheer

Parkbeheer mag geen statisch gegeven zijn. Het parkbeheer moet open staan voor zich wijzigende randvoorwaarden zowel op micro- als op macrovlak.

Op microvlak moet het parkbeheer kunnen inspelen op een zich wijzigend behoeftepatroon. Dit dynamisme dient sterker te zijn naarmate het park kleiner is en dus sterker zal inspelen op de meer plaatselijke behoeften. Doorgaans hebben die parken een lager potentieel op het vlak van multifunctionaliteit maar worden ze anderzijds meer bevraagd. Zo moet in een buurtpark de parkinvulling kunnen mee-evolueren met de leeftijdsamenstelling van de buurt: families met kleine kinderen, ouderen, ...

Op macrovlak situeert een dynamisch beheer zich op het inspelen op wijzigende maatschappelijke inzichten die vertaald worden in een zich wijzigend beleid.

4.2. Principes dynamisch beheer

Principe 4.2.1.	Door middel van een regelmatige monitoring wordt vastgesteld hoe het parkbeheer zich verhoudt tot de actuele maatschappelijke inzichten en in hoeverre de multifunctionele invulling van het park aansluit bij het behoeftepatroon.
-----------------	---

Op regelmatige basis wordt een tweeledige toetsing gedaan van het parkbeheer :

- toetsing op het macrovlak : is het huidige beheer conform de actuele en algemene maatschappelijke inzichten rond het parkbeheer;
- toetsing op het microvlak : sluit het actueel gevoerde beheer aan bij de gedetecteerde maatschappelijke behoeften uit de omgeving. Deze toetsing houdt ook een monitoring van het parkgebruik in zodat kan worden gedetecteerd of de draagkracht al dan niet wordt overschreden door de aard en/of omvang van het gebruik.

Principe 4.2.2.	Binnen de vastgelegde structuren van het park moet de invulling van de diverse functies de evolutie van het gedetecteerde behoeftepatroon volgen.
-----------------	---

Op basis van de resultaten van de monitoring kan het gevoerde beheer gewijzigd worden in de richting van het voldoen aan de nieuwe inzichten en de nieuwe behoeften.

Deze dynamiek is mogelijk binnen bepaalde grenzen om zo te vermijden dat de eigenheid van het park dreigt verloren te gaan.

Zo kunnen structurele aanpassingen zich opdringen. Die zijn mogelijk voor zover aan de basisstructuur, de ruggengraat van het park niet op een onverantwoorde wijze wordt geraakt.

Het dynamisch inspelen op maatschappelijke wijzigingen en behoeften mag verder geen afbreuk doen aan het harmonisch karakter van de functievervulling.

Principe 4.2.3.	De herziening van het beheerplan is de motor voor een dynamisch beheer.
-----------------	---

Het beheerplan wordt opgesteld voor een periode van *20 jaar* en blijft verbonden aan het park. Tijdens die periode van 20 jaar kan het beheerplan herzien worden.

Bij de herziening wordt rekening gehouden met :

- de resultaten van de controle en monitoring,
- nieuwe maatschappelijke inzichten;
- nieuwe wetenschappelijke gegevens en technieken;
- gewijzigde sociale, economische of milieu-omstandigheden.

De argumenten voor de herziening worden duidelijk opgenomen in het eerste luik van de planningscyclus.

Na de periode van 20 jaar vervalt het beheerplan en dient een nieuw beheerplan opgesteld te worden.

5. Beheer gericht op diversiteit

5.1. Parkbeheer en diversiteit

Het aspect diversiteit is een belangrijk gegeven binnen Harmonisch Parkbeheer.

De structuurdiversiteit wordt bepaald door de diversiteit aan terreineenheden. Het is duidelijk dat hoe meer verscheidenheid er is aan terreineenheden, hoe meer vegetatietypes men er terugvindt en bijgevolg meer variatie aan milieus. Die variatie aan milieus bepalen op hun beurt de diversiteit aan soorten en levensgemeenschappen.

Bovendien draagt een hoge structuurdiversiteit bij tot het vervullen van diverse functies die in een harmonisch park op een geïntegreerde en een evenwichtige manier samen voorkomen.

Een hoge structuurdiversiteit versterkt ook het duurzaam aspect van Harmonisch Parkbeheer (Cornelis en Hermy, 1997).

5.2. Principes van een beheer gericht op diversiteit

5.2.1. Principes diversiteit in structuur

Principe 5.2.1.1.	Het park heeft een gevarieerde structuur.
-------------------	---

Biodiversiteit wordt positief beïnvloed door de structuurvariatie.

Binnen parken wordt dan ook een zo groot mogelijke structuurvariatie nagestreefd. Die variatie wordt uitgedrukt in de diversiteits-index die werd gedefinieerd ter gelegenheid van de studie 'Biodiversiteit en duurzaam beheer in parken' (Cornelis & Hermy, 1997). De theoretisch maximale diversiteits-index bedraagt volgens de aangeduide studie :

Vlakvormige elementen	3.47
Lijnvormige elementen	2.94
Puntvormige elementen	1.61

Een belangrijk aandachtspunt binnen de structuurvariatie is dat men bij voorkeur vertrekt van de natuurlijke variatie binnen de abiotiek. De kunstmatige aanrijking van een gebied door vreemde grondsoorten en/of kunstmatig reliëf hoort niet thuis binnen natuurgerichte maatregelen al kunnen ze wel een verhoging van de biodiversiteit opleveren (Martin Hermy, advies, 1999).

5.2.2. Principes diversiteit in soorten

Diversiteit in soorten manifesteert zich in biodiversiteit (U6). Natuurgerichte maatregelen zijn gericht op het instandhouden of verhogen van biodiversiteit. Veel natuurgerichte maatregelen (zoals beschreven onder punt 6) hebben dan uiteraard een positieve invloed op de diversiteit in soorten.

Principe 5.2.2.1.	Binnen de diverse terreineenheden wordt een grote soortenrijkdom nagestreefd. Deze variatie ontstaat/wordt gecreëerd door : <ul style="list-style-type: none"> - afwisseling in milieu-omstandigheden - afwisseling van verschillende begroeiingstypes - verschillen in structuur binnen een begroeiing
-------------------	--

De afwisseling in milieu-omstandigheden, de afwisseling van verschillende begroeiingstypes en de verschillen in structuur binnen een begroeiing worden positief beïnvloed door de beheeraspecten die hierna worden aangeduid.

Continuïteit van het beheer

Continuïteit van het beheer is een belangrijke voorwaarde wil men doelgericht een grote soortenrijkdom nastreven.

Die continuïteit wordt vastgelegd in een beheerplan.

Bevorderen van gradiënten

Met het oog op het bevorderen van gradiënten worden geleidelijke overgangen optimaal gestimuleerd of in stand gehouden.

5.2.3. Principes diversiteit in functies

Principe 5.2.3.1.	Het park vervult gelijktijdig meerdere functies. De sociaal-recreatieve en de esthetische functie zijn daarvan de belangrijkste. Daarnaast kunnen ook een of meer van de hiernavolgende functies aanwezig zijn : de educatieve, economische, cultuurhistorische, landschappelijke, wetenschappelijke, ecologische, organismebeschermende, milieubeschermende en psychologische functie.
-------------------	---

Parken zijn per definitie multifunctioneel. Die multifunctionaliteit staat ingeschreven in de definitie van het park (artikel 4bis van bosdecreet).

Die definitie duidt de sociaal-recreatieve en de esthetische functie als overheersend aan. Daarnaast worden een reeks andere potentiële functies aangeduid waarvan er steeds minstens één, en in de meeste gevallen veel, binnen de grenzen van het park voorkomen.

Recreatieve functie

De recreatieve functie van parken ligt in de mogelijkheden om te wandelen, te kijken, te sporten, zich te ontspannen. Uiteraard zijn de mogelijkheden sterk afhankelijk van specifieke voorzieningen.

Sociaal-maatschappelijke functie

Parken maken deel uit van de dagelijkse omgeving en hebben in dit perspectief een uitgesproken maatschappelijke betekenis. Parken kunnen een belangrijke rol spelen in de heropbouw van een sociaal en maatschappelijk bewustzijn. Aan de buurtbewoners die frequent gebruik maken van het park, wordt de mogelijkheid geboden blijvende sociale relaties op te bouwen (Burgess *et al.*, 1988). Parken zijn hiervoor ideale ontmoetingsplaatsen.

Esthetische functie

De aanleg van een park start steeds vanuit een ontwerp opgemaakt door een deskundige terzake. Een park is dus ontworpen door de menselijke geest die zich daarbij onder meer heeft laten leiden door esthetisch, architectonische motieven. De ontwerper gebruikt aanplantingen om richting te geven aan een bepaald uitzicht, een belangrijke component in het landschap te onderlijnen of een ruimtetrekkend effect te creëren (Van den Brande, 1992). Het beheer van een park moet er dan ook op gericht zijn de intrinsiek esthetische waarden van het geheel te valoriseren en te beveiligen.

Educatieve functie

Het park is de poort naar de natuur. De mensen komen door de aanwezigheid van dergelijke groene ruimten in contact met de natuur. Door op een oordeelkundige wijze daarop in te spelen, kan het park een belangrijke bron van natuurinformatie verstrekken naar zijn bezoeker toe (Decuyper, 1991). De bezoekers kunnen gesensibiliseerd worden voor de natuur in het algemeen (VUB, 1994). Natuureducatie kan zowel passief als actief gebeuren. Tot de passieve natuureducatie behoren plantentuinen, bomen met naamplaatjes en het aanduiden van natuurpaden of wandelroutes met behulp van wegwijzers. Actieve natuureducatie kan gebeuren door middel van voorlichting, het organiseren van excursies en het verstrekken van folders met wetenswaardigheden (Van Alff *et al.*, 1975). Een combinatie van meer natuurlijke elementen en meer recreatieve elementen in een park heeft het voordeel dat ook de minder in natuur geïnteresseerde bezoeker met de natuur in contact komt (Van Landuyt & Hermy, 1994). Voor kinderen kan de omgang met de natuur een belangrijke bijdrage leveren voor hun emotionele ontwikkeling en geestelijke ontplooiing (Koster & Claringbould, 1991).

De educatieve functie van parken beperkt zich niet tot het natuuraspect. Een park kan bijvoorbeeld ook educatief zijn op het vlak van cultuur-historische of tuinarchitectonische elementen. Andere parken hebben dan weer een functie als dierentuin (bv. Zoo van Antwerpen) of als openlucht-museum (bv. Middelheim).

Economische functie

Parken hebben op zich ook een economische functie. Die situeert zich zowel op marktbaar als op niet-marktbaar producten.

Marktbaar producten zijn rechtstreeks verbonden aan het beheer. Hiertoe behoren bijvoorbeeld de eventuele houtverkoop, maar ook de verkoop van producten van niet-houtige oorsprong. Ook de recreatieve en toeristische aspecten van het parkgebruik kunnen op zich als een economisch gegeven aangeduid en vermarkt worden.

Niet-marktbare aspecten van het parkbeheer omvatten bijvoorbeeld de weerslag van de aanwezigheid van parken op de prijs van de huizen en gronden. Het groene karakter van de omgeving is een van de basiscriteria waarop mensen en bedrijven beslissen om te investeren.

Groen en parken zijn dus een belangrijk element op het vlak van city-marketing. Bij de voorstelling van steden en gemeenten wordt dus steeds ruime aandacht geschonken aan wat kan worden aangeboden op het vlak van groen. Parken horen daar steeds bij.

Cultuur-historische functie

Vele parken hebben een historische achtergrond en zijn in het verleden verbonden geweest met kastelen, kloosters, ... Ze worden dan ook gekenmerkt door kasteeltuinen, botanische tuinen, merkwaardige bomen, dreven, plantsoenen, enz. Bij een bezoek aan een dergelijk park komt men niet alleen in contact met de natuur, maar ook met de geschiedenis van het park en de omgeving. Als onderdeel van dit historisch patrimonium is het noodzakelijk het beheer te richten op het behoud van deze groenelementen.

Landschappelijke en stedenbouwkundige functie

Een park heeft door de geschiedenis heen steeds een belangrijke rol gespeeld in de planologische opbouw van een gebied.

Zij maken deel uit van groene structuren en zijn op die manier dan ook sterk landschapsbepalend.

Wetenschappelijke functie

Het park kan een wetenschappelijke functie vertegenwoordigen wanneer via verzameltuinen gepoogd wordt een volledig overzicht samen te stellen van één of andere plantenfamilie. Ook de natuurlijke vegetatie kan informatie geven over plantengemeenschappen en standplaatskarakteristieken. In arboreta kan de ontwikkeling van exoten in ons klimaat, de problematiek van de standplaats, de grondsoort en de winterhardheid bestudeerd worden.

Ecologische functie, organismebeschermende functie

In veel gevallen zullen bij openbare parken de natuurlijke begroeiingen slechts een onderdeel vormen van een groter geheel. Toch kan het interessant zijn om bepaalde ecologisch waardevolle delen in het park als dusdanig te beheren. Zo kan men door een natuurgericht beheer kleine natuurgebiedjes creëren die een beeld geven over de natuurlijke begroeiing en fauna (Van den Brande, 1992).

Milieubeschermdende functie

De schermfunctie moet gezien worden als een regulatiefunctie die tot doel heeft het leefmilieu van de mens te beschermen, te zuiveren, te stabiliseren en/of te bufferen tegen invloeden van buitenaf (Van Langenhove & Hermy, 1996). Deze functie is dan ook zeer ruim en kan verschillende elementen bevatten.

Parken spelen bijvoorbeeld een belangrijke rol als filterend en lucht-zuiverend element (Decuyper, 1991). De in de lucht meegevoerde stofdeeltjes zetten zich voor een groot deel af op bladeren, naalden en twijgen om vervolgens met de regen neer te slaan. Door fotosynthese nemen parkplanten heel wat CO₂ op uit de atmosfeer (Van Langenhove & Hermy, 1996). Parken worden dan ook terecht de groene longen van de stad genoemd.

Ze bezitten tevens de kracht om verzachtend te werken bij klimatologische extremen. Door de grote concentratie van bebouwing en artificiële constructies en de menselijke activiteiten in

steden, ontstaat een specifiek stedelijk klimaat. Kenmerkend zijn de hogere nachttemperaturen, de beperking van de wind op lage hoogte, de relatief droge lucht en een relatieve toename van het aantal 'zwoele' dagen (von Stülpnagel *et al.*, 1990; Kuttler, 1993). Groen heeft een temperende invloed op het stadsklimaat door het verlagen van de temperatuur, de geleiding van de luchtstromingen, de regulatie van de luchtvochtigheid, de vermindering van de windsnelheid, enz. De klimatologische effecten zijn uiteraard afhankelijk van de grootte van het stadsgroen. In een stadspark van 10 ha is bijvoorbeeld de temperatuur gemiddeld 1 à 1,5 ° C lager dan in de omgeving, terwijl in een park van 100 ha het temperatuursverschil 3 à 4 ° C bedraagt (von Stülpnagel *et al.*, 1990). Tijdens perioden van grote hitte bieden parken dan ook een welgekomen vorm van verfrissing.

Groen is ook belangrijk in de bestrijding van optische en akoestische vervuiling (VUB, 1994). Daarnaast kunnen parken bijdragen tot de bescherming van het grond- en oppervlaktewater, de bescherming tegen erosie en piekdebieten in stroombekkens en de afscherming van verontreinigde sites (Van Langenhove & Hermy, 1996).

Psychologische functie

Parken zijn oasen van rust waar mensen de jachtige en op prestatie gerichte maatschappij kunnen ontvluchten (Decuyper, 1991; Hens *et al.*, 1991). Groen heeft een kalmerende en zelfs een therapeutische invloed. Mensen die vanuit een ziekenbed zicht hebben op groen blijken sneller te genezen dan anderen (Ulrich, 1984; Horsburgh, 1995). Groen- en natuurgebieden in steden zijn zeer belangrijk voor het mentaal welzijn van de stadsbewoner. Kaplan & Kaplan (1989) stippen aan dat geestelijk vermoeide mensen in dergelijk milieu vlugger herstellen. Er komt bij de mens meer mentale energie vrij wanneer hij in een groene omgeving vertoeft (Sorte, 1995).

Principe 5.2.3.2.	Een Harmonisch Parkbeheer steunt op de verweving van functies.
-------------------	--

Multifunctionaliteit van een gebied kan op drie manieren worden ingevuld :

- zonerings : zones worden afgebakend binnen het geheel waarbinnen een bepaalde functie als hoofdfunctie aan bod komt. De functies komen naast elkaar voor;
- verweving : over de volledige oppervlakte van het park komen de functies met elkaar, in zich wijzigende verhoudingen, op een verweven manier voor;
- meekoppeling : over de volledige oppervlakte van het park komen een of meer hoofdfuncties voor zonder andere functies uit te sluiten. Juist door de koppeling aan een hoofdfunctie kan de nevenfunctie volwaardig uitgebouwd worden.

Een Harmonisch Parkbeheer richt zich in hoofdzaak op de verweving van de gedetecteerde en vervulde functies.

Principe 5.2.3.3.	Parkbeheersystemen gericht op één uitgesproken hoofdfunctie kunnen weliswaar plaatselijk aangewezen zijn, maar zijn minder aanvaardbaar op grote oppervlakten park.
-------------------	---

Het algemene uitgangspunt voor de verweving van de functies over de volledige oppervlakte van het park belet niet dat binnen bepaalde zones kan overgegaan worden op parkbeheersystemen gericht op één uitgesproken hoofdfunctie.

In een bepaalde zone kan verweving inderdaad leiden tot het hypothekeren van de duurzame ontwikkeling van die zone wat onaanvaardbaar is gelet op de eigenheid die dient behouden te worden.

Als mogelijke zones waar een beheer gericht op één uitgesproken hoofdfunctie aanvaardbaar is kunnen hier worden aangeduid :

- ecologisch waardevolle zones;
- zones waar een sterk doorgedreven tuinbouwkundig beheer noodzakelijk is : rozentuinen, museumtuinen, kruidentuinen, ...

Principe 5.2.3.4.	De multifunctionele invulling van het park baseert zich mee op de resultaten van een doorgedreven structureel overleg met de doelgroepen.
-------------------	---

De multifunctionele invulling van het park moet mee ingevuld worden door overleg met de omgeving.

De vertaling van de wensen op het terrein gebeurt daarna door de beheerder die daarbij rekening houdt met de eigenheid en de draagkracht van het domein.

5.3. Principes groenbeheer gericht op diversiteit in functies

Principe 5.3.1.	Het verkeersgroen beïnvloedt op actieve wijze de snelheid van de bestuurder, de verblinding, de optische geleiding en de luchtverontreiniging.
-----------------	--

Het verkeersgroen dient op een volwaardige wijze ingeschakeld te worden in het verkeer en in eerste instantie rekening te houden met de veiligheid van de weggebruiker. Daarnaast moet rekening gehouden worden met de manier waarop het verkeersgroen de snelheid, de verblinding, de optische geleiding en de luchtverontreiniging beïnvloedt.

6. Mensgerichte maatregelen in het parkbeheer

6.1. Situering van de mensgerichte maatregelen

De mensgerichte aspecten van het parkbeheer omvatten alle ingrepen die gericht zijn op het gebruik van het park door de mens. Gebruik dient hier ruim te worden beschouwd. Hiermee bedoelen we het gebruik van het park als gebruiksgroen zowel als een element van belevingsgroen.

Die ingrepen kunnen zowel een rechtstreekse of onrechtstreekse invloed hebben en dit zowel op het gebruik op zich als op het zich goed voelen binnen de parkomgeving.

Mensgericht beheer en dus ook de principes in verband met mensgericht beheer kennen verschillende invalshoeken.

6.2. Principes in verband met de gebruikaspecten van parken

Principe 6.2.1.	Parken staan in hun geheel open voor recreatie.
-----------------	---

Het park staat open voor recreatie en dit voor de totale oppervlakte van het park.

Principe 6.2.2.	Het parkreglement bepaalt welke recreatievormen toegestaan of verboden zijn.
-----------------	--

Aanduiden welke recreatievormen altijd of nooit aan bod kunnen komen in parken is niet mogelijk. De enige duidelijke restrictie kan gelden ten aanzien van recreatie in competitieverband die in zijn algemeenheid niet toelaatbaar is.

De afweging wat wel of wat niet kan is het resultaat van het zoeken naar een evenwicht tussen de eigenheid van het park, de draagkracht van het park en de vraag.

Wat kan of niet kan wordt vastgelegd in het beheerplan dat vervolgens wordt vertaald in het parkreglement.

Slechts in uitzonderlijke gevallen kan afgeweken worden van de restricties opgenomen in het parkreglement. Deze afwijkingen zijn steeds het resultaat van een eenmalige en individuele toelating van de parkbeheerder onder strenge voorschriften en dit na grondig onderzoek van de weerslag van de geplande activiteit op de duurzaamheid van het park.

Een intensieve en positieve communicatie met de parkgebruikers, zowel de individuele gebruiker als de verenigingen, is noodzakelijk.

Kenbaar maken van parkreglement en verduidelijking van het waarom van bepaalde restricties via infoborden.

Principe 6.2.3.	De recreatieve functie van het park wordt ondersteund door het verantwoord voorzien van recreatieve infrastructuur.
-----------------	---

Afhankelijk van de vormen van recreatie die worden toegestaan binnen het park kan het aanbrengen van recreatieve of toeristische infrastructuur noodzakelijk blijken.

6.3. Principes in verband met de belevingsaspecten van parken

Principe 6.3.1.	Het parkbeheer is gericht op het behouden van het aantrekkelijk, representatief en beeldbepalend karakter dat het park heeft ten aanzien van de parkbezoekers en de omwonenden.
-----------------	---

Parken laten een bepaalde indruk na op de bezoeker en de omwonende. Iedereen 'beleeft' het park op zijn eigen manier.

Principe 6.3.2.	De cultuurhistorische en landschappelijke elementen worden prioritair behouden en krijgen een aangepast beheer.
-----------------	---

Cultuurhistorische elementen

De cultuurhistorische elementen binnen parken worden, met respect voor de historische gegevens ervan, behouden. Het beheer van het park wordt daarop afgestemd.

Wanneer een deel of het geheel van het park is beschermd wordt dit aangeduid in het beheerplan. Het beheer speelt op dat ogenblik in op de randvoorwaarden vastgelegd door de terzake bevoegde administratie.

Onder cultuurhistorische elementen worden begrepen :

Parkstructuur

De structuur van het park is de basis van het parkbeeld. De structuur (of delen ervan) kan een onderdeel zijn van het cultuurhistorisch patrimonium. Wanneer dit het geval is moet de structuur (of delen ervan) behouden blijven.

De structuur wordt vastgelegd bij de aanleg van het park. Zij groeit uit de programmapunten die worden vastgelegd bij de aanvang en uit de vertaling van de verlangens op het terrein in de tijdsgeest van de periode.

Doorheen de geschiedenis zijn een aantal specifieke stijlen aan te duiden.

Gebouwen

Relicten (grensmuren, eendenkooi, grot, ...)

Reliëfpatronen (holle weg, motte, ...)

Puntvormige elementen (boom met cultuurhistorische betekenis, sluis, beelden en andere kunstvoorwerpen, fontein, poort, ...)

Lijnvormige elementen (oud drevenpatroon, brug, trap, jaagpad, grachtenpatroon, dijk, houtkant, houtwal, muur, omheiningen, ...)

Vlakkvormige elementen (begraafplaats, boomgaard, vijver, (ommuurde) tuin, ...)

Botanische collecties

Een bijzondere vorm van cultuurhistorisch element vormen botanische collecties. Zoals blijkt uit het historisch overzicht omtrent het ontstaan van openbare parken blijkt dit steeds een voornaam punt te zijn geweest.

Parken zijn de plaatsen bij uitstek waar botanische collecties kunnen aangelegd worden. Er is in de eerste plaats het gegeven dat parken op zich een (semi-)cultureel landschap vormen waarin in het verleden en nog steeds plaats is voor het integreren van niet-inheemse, niet-autochtone bomen, heesters en planten.

Verder biedt de opbouw van parken en de gerichtheid op menselijk gebruik de ideale omgeving om het publiek kennis te laten maken met de collecties.

Arboreta en collecties die binnen parken worden aangelegd worden bij voorkeur op een wetenschappelijke manier begeleid. Op die manier hebben die collecties ook een belangrijke wetenschappelijke rol te spelen, met name als genenbank.

Verder worden rond de arboreta en collecties de nodige communicatieve initiatieven genomen naar het publiek toe. Dit gebeurt in eerste instantie door het aanbrengen van de correcte nomenclatuur bij de plant. Dit wordt verder onderbouwd door het samenstellen van folders die ter beschikking staan van het geïnteresseerd publiek.

De algemene gegevens rond arboreta en collecties worden gecentraliseerd zodat een coördinatie ontstaat tussen parkbeheerders onderling, wat op zich een meerwaarde zal betekenen.

Landschappelijke elementen

Solitaire bomen – solitaire groepen

Ten aanzien van solitaire bomen en groepen wordt een beheer gevoerd gericht op maximaal behoud. Dit houdt in dat voor het(de) samenstellende element(en) wordt gestreefd naar het bereiken van de natuurlijke leeftijdsgrens. Wanneer die leeftijdsgrens is bereikt wordt tot een niet noodzakelijk groepsgewijze vervanging overgegaan waarbij wordt gestreefd naar het behoud van het landschappelijke effect.

Drevenpatronen

Het beheer is gericht op het behoud van de bestaande drevenstructuur als onderdeel van de parkstructuur. Ook hier wordt gestreefd om de samenstellende elementen de natuurlijke leeftijdsgrens te laten bereiken.

Als ‘dreef’ wordt hier beschouwd een bomenstructuur bestaande uit een, twee of meer rijen van bomen langsheen een pad of weg.

De landschappelijke waarde van het geheel primeert op de individuele waarde van de samenstellende elementen.

Bij het verdwijnen van oudere dreefbomen wordt niet overgegaan tot individuele vervanging. Dreeven worden steeds hetzij deels (reeks aaneensluitende exemplaren), hetzij als geheel vervangen. Er wordt tot vervanging overgegaan wanneer de dreefstructuur op zich of de landschappelijke waarde niet meer volwaardig wordt ingevuld.

Zichtassen

Parkstructuren die gebaseerd zijn op al of niet historisch gecreëerde zichtassen hebben een ruimtelijke meerwaarde.

Het beheer is gericht op het behouden van deze zichtassen of waar nodig het herstellen ervan.

6.4. Principes in verband met de toegankelijkheid van parken

Principe 6.4.1.	Parken zijn jaarrond toegankelijk, van zonsopgang tot zonsondergang.
-----------------	--

De parken zijn in de regel jaarrond toegankelijk en dit van zonsopgang tot zonsondergang. Slechts om uitzonderlijke redenen kan het park in zijn geheel of kunnen gedeelten van parken afgesloten worden voor het publiek.

Wanneer dit afsluiten het gevolg is van te voorziene omstandigheden, dan zijn die omstandigheden aangeduid in het parkreglement. Tot deze categorie behoren oorzaken van klimatologische aard zoals bij risico voor branden, stormen, ...

Ook het afsluiten tijdens het broedseizoen kan hieronder worden gerekend.

Ook voor niet te voorziene omstandigheden kan het park of een deel van het park afgesloten worden voor het publiek.

In alle gevallen moet bij afsluiten voldoende aandacht besteed worden aan de communicatie die de maatregel moet begeleiden zowel op het terrein als daarbuiten.

De parken zijn in regel toegankelijk van zonsopgang tot zonsondergang. Wordt hiervan afgeweken dan moet dit opgenomen worden in het parkreglement en moet ook hier zorg worden gedragen voor een duidelijke en ondubbelzinnige communicatie.

Principe 6.4.2.	Graslanden zijn betreedbaar. Beplante gedeelten zijn niet betreedbaar.
-----------------	--

Graslanden zijn betreedbaar en bespeelbaar met uitzondering van de afgebakende zones.

Beplante gedeelten zijn niet betreedbaar, uitgezonderd de afgebakende zones waar betreding is toegestaan.

Principe 6.4.3.	Honden zijn toegelaten aan een leiband van maximum 1,5 meter.
-----------------	---

Honden zijn toegelaten aan een leiband van maximum 1,5 m. Om specifieke redenen kan hiervan worden afgeweken. Die afwijking kan gebeuren in twee richtingen : zones verboden voor honden en zones waar de honden vrij kunnen lopen.

De afweging gebeurt in het beheerplan.

Principe 6.4.4.	De fysieke toegankelijkheid van het park berust op een functionele padenstructuur en –infrastructuur die ook mogelijkheden biedt voor rolstoelgebruikers.
-----------------	---

De fysieke toegankelijkheid van een park wordt verzekerd door het voorzien van een functionele padenstructuur.

Die padenstructuur kan voorzien in diverse hiërarchische niveaus van paden. Afhankelijk van het niveau kan het pad een eigen vorm van uitvoering krijgen waardoor die meer of minder gemakkelijk toegankelijk wordt.

De padenstructuur is steeds zo opgebouwd dat een aanvaardbaar aanbod aan wandelmogelijkheden wordt voorzien voor rolstoelgebruikers.

Principe 6.4.5.	De inhoudelijke toegankelijkheid van het domein wordt versterkt door het aanbrengen van verantwoorde communicatieve infrastructuur.
-----------------	---

De parkbeheerder moet de bezoeker de mogelijkheid bieden om zijn bezoek inhoudelijk meer diepgang te geven. Op die manier vult hij de educatieve rol van het park in. Hij versterkt zo ook het draagvlak voor het gevoerde beheer. De bezoeker begrijpt welke ingrepen wanneer nodig zijn en waarom.

De communicatie in parken moet op een verantwoorde manier gebeuren.

Onder die communicatieve infrastructuur kan worden begrepen:

- tentoonstellingen : permanente en tijdelijke
- ingerichte ‘tuinen’ rond bepaalde onderwerpen: kruidentuinen, plantentuinen, collecties, natuurtuinen, ...
- leerpaden : natuurleerpaden, bomenleerpaden, ...
- informatieborden : algemene en puntinformatie
- uitgestippelde wandel- en fietstochten
- begeleide wandelingen of bezoeken
- brochures, folders en documentatie: algemeen en specifiek (vb. boomfiches)
- takenboekjes, lesbladen
- dagprojecten : gecombineerd bezoek aan een reeks domeinen of een bezoek aan een domein gecombineerd met andere attracties
- kampen
- ...

Er moet gewaakt worden over de intellectuele toegankelijkheid van de informatie.

Verder moeten de 'klanten' op diverse tijdstippen worden aangesproken :

- voor het bezoek, door interesse te wekken voor de domeinen;
- bij het begin van het bezoek, door informatie te geven om de inhoud van de domeinen beter te begrijpen;
- tijdens het bezoek, door aanvullende informatie te geven;
- na het bezoek, om de herinnering aan een goede ervaring levend te houden en tot nieuw bezoek aan te sporen.

De communicatie naar het publiek toe gebeurt met informatie die snel, gemakkelijk en eenvoudig geassimileerd wordt. De communicatie met (semi-)professionelen gebeurt met bijkomende informatie, aangepast aan hun niveau.

6.5. Principes in verband met de veiligheid binnen parken

Principe 6.5.1.	Alle voorzorgen worden genomen en aan alle voorschriften wordt voldaan om de parkgebruiker een maximale fysieke veiligheid te waarborgen.
Principe 6.5.2.	Het parkbeheer is erop gericht de parkgebruiker een maximale sociale veiligheid te waarborgen.
Principe 6.5.3.	De fysieke en sociale veiligheid wordt bewaakt door het organiseren van een efficiënte en effectieve regeling inzake toezicht en bewaking.

7. Natuurgerichte maatregelen in het parkbeheer

7.1. Situering van de natuurgerichte aspecten

De natuurgerichte aspecten van het parkbeheer bevatten de ingrepen die gericht zijn op het optimaal vervullen van de ecologische potenties van het park in relatie tot de overige functies van het gebied. De natuurgerichte aspecten maken deel uit van het natuurgericht beheer zoals gedefinieerd in principe 2.2.6. (duurzaam parkbeheer).

7.2. Principes binnen de natuurgerichte maatregelen

Principe 7.2.1.	Natuurgericht parkbeheer richt zich fundamenteel op het behouden en waar kan het verhogen van de bestaande biodiversiteit.
-----------------	--

Als definitie van biodiversiteit wordt algemeen aanvaard :

‘de verscheidenheid onder levende organismen van allerlei afkomst, met inbegrip van o.a. terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische complexen waarvan ze deel uitmaken; dit omvat de diversiteit van soorten, de diversiteit tussen soorten en de diversiteit van de ecosystemen’ (Conventie van de Verenigde Naties over biologische diversiteit, UNEP, 1992; Natuurdecreet, 1998).

De drie hoofdcomponenten van biodiversiteit zijn : genen, soorten en ecosystemen. Deze drie componenten zijn tegelijkertijd hiërarchische categorieën die elk verschillende aspecten van levende systemen beschrijven.

Genetische diversiteit staat voor de variabiliteit van soorten en populaties die overerfbaar is. Het verwijst naar de variatie in genen binnen een soort.

Soortendiversiteit verwijst naar de verscheidenheid van soorten in een bepaalde streek. Soorten zijn groepen organismen die zich uit eigen beweging voortplanten en daarbij nakomelingen produceren die eveneens tot voortplanting in staat zijn.

Bij een beschrijving van de diversiteit op het niveau van de ecosystemen, de zogenaamde ecologische diversiteit, wordt naast de soortensamenstelling ook het abiotisch milieu bij de karakterisering betrokken.

Omwille van de praktische haalbaarheid om biodiversiteit te kwantificeren werd in de methodiek voor het meten van de biodiversiteit in parken geen rekening gehouden met het genetische niveau. Het meten van de biodiversiteit in parken speelt zich dus af op het niveau van de soorten en de ecosystemen (Cornelis en Hermy, 1997).

De term ‘biodiversiteit’ in dit document richt zich dus in eerste instantie tot de soortendiversiteit en de ecologische diversiteit. De natuurgerichte maatregelen die hier worden voorgesteld richten zich in eerste instantie op deze twee aspecten van biodiversiteit.

Principe 7.2.2.	Natuurlijke processen worden gestimuleerd.
-----------------	--

In de beboste gedeelten wordt een spontane en waar kan een natuurlijke verjonging gestimuleerd door middel van aangepast beheer en door het tijdig overgaan tot vrijstelling. Verder laat men de spontane vegetatie, de kruidvegetatie, natuurlijk ontwikkelen door het toepassen van een aangepast hakbeheer.

Een natuurgericht beheerd park bevat dood hout. Strooiselroof en sprokkelers komen de gezondheid van het parkecosysteem evenmin ten goede. In de bosbestanden wordt het verwijderen van dood hout vermeden, evenals het wegnemen van de humuslaag.

Afgestorven bomen horen in het park als leefplaats voor planten en dieren en voor het behoud van een natuurlijke nutriëntencyclus. Dode bomen blijven, afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden, ter plaatse liggen of staan.

Bindende fytosanitaire en veiligheidsvoorschriften vormen hierop een uitzondering (bomen langsheen wegen, ...).

Principe 7.2.3.	Elementen met een hoge natuurwaarde moeten behouden worden en een aangepast natuurvriendelijk beheer krijgen.
-----------------	---

Binnen de parken worden op een onderbouwde manier de zones aangeduid die een hoge actuele of potentiële natuurwaarde bezitten of kunnen bezitten. Dit kan mee gebeuren door het raadplegen van de biologische waarderingskaarten.

Verder wordt een randzone afgebakend om de externe verstoring en de randwerking minimaal te houden .

Binnen die zones (zone + randzone) is de ecologische functie overheersend.

De inrichting is gericht op het mogelijk maken van gestuurde, visuele waarnemingen van buiten de randzone.

Het beheer binnen de zones gebeurt op een aangepaste wijze die moet toelaten de huidige natuurwaarde te behouden of de potentiële natuurwaarde te bereiken.

Naast een gerichte aandacht voor elementen met een hoge natuurwaarde op zich wordt binnen het algemene beheer aandacht besteed aan het scheppen van omgevingsvoorwaarden waarbinnen zich een bepaald faunabestand kan vestigen en bestendigen.

Een eerste aanzet daartoe gebeurt door het streven naar een zo gevarieerd mogelijke structuur.

Binnen die gevarieerde structuur kunnen daarnaast specifieke beheerdaden worden gesteld gericht op een of meer soorten of groepen.

Principe 7.2.4.	De landschapselementen worden prioritair beschermd en behouden en krijgen een aangepast beheer.
-----------------	---

Onder landschapselementen binnen een park wordt verstaan :

Open plekken

Graslanden, heide, duinen, ...

Waterrijke elementen

Bron, poel, ven, beek, sloot, vijver, ...

Puntvormige elementen

Hakhoutstoof, knotboom, oude boom, ...

Principe 7.2.5.	De basis van de parkaanleg wordt gevormd door inheemse boomsoorten. De uitheemse soorten mogen maar in dié mate voorkomen dat ze het inheemse parkkarakter niet fundamenteel in gevaar brengen.
-----------------	---

Bij de aanleg en het latere beheer bestaan de beplantingen overwegend uit inheemse en ingeburgerde soorten met inbegrip van de in de natuur ontstane variëteiten.

Principe 7.2.6.	Het beheer van de beboste gedeelten in het park sluit aan op de principes van het natuurgericht bosbeheer zonder afbreuk te doen aan het behoud van het parkbeeld en de parkstructuur.
-----------------	--

Principe 7.2.7.	Bomen moeten oud kunnen worden. Veel oude bomen moeten in ieder geval in het park behouden worden. Zij moeten maximale overlevingskansen krijgen.
-----------------	---

Binnen parken wordt maximaal gestreefd naar het laten bereiken van de natuurlijke leeftijdsgrens van de aangeplante en zich spontaan ontwikkelde bomen.

Dit algemeen principe wordt zeker toegepast op bomen aangeplant :

- Als solitair
- In solitaire groep
- In een dreefstructuur

Veel oude bomen moeten in ieder geval in het park behouden worden. Zij moeten maximale overlevingskansen krijgen.

Bij infrastructuur en/of wegenwerken moet er extra aandacht besteed worden aan de bescherming van bomen (en ander groen) zodat ze nagenoeg geen nadelige invloeden van die werken ondervinden.

Een boom kan enkel zijn natuurlijke leeftijdsgrens niet bereiken wanneer velling noodzakelijk is om veiligheids- en fyto-sanitaire redenen of om andere en kwalitatief betere bomen vrij te stellen

Kwalitatief dient hier niet te worden beschouwd ten opzichte van het criterium 'economisch'. Er moet rekening worden gehouden met meerdere criteria zoals :

- Esthetische waarde
- Evenwichtige ontwikkeling van de boom (verhoudingen)
- Zeldzaamheid
- Toekomstwaarde
- Natuurwaarde

8. Milieugerichte maatregelen in het parkbeheer

8.1. Situering van de milieugerichte maatregelen

Het parkbeheer werkt mee aan het bereiken van de doelstellingen opgenomen in het huidige en toekomstige milieubeleidsplan. Daartoe zullen de milieugerichte maatregelen binnen het parkbeheer zien waar ze een effectieve bijdrage kunnen leveren, hoe ze kunnen meewerken aan het bereiken van doelstellingen die rond de diverse thema's zijn geformuleerd.

De maatregelen binnen het parkbeheer gericht op de doelstellingen rond natuur zijn opgenomen onder punt 6 "Natuurgerichte maatregelen in het parkbeheer".

8.2. Principes binnen de milieugerichte maatregelen

Principe 8.2.1.	Het parkbeheer voldoet aan de algemene zorgplicht voor het milieu.
-----------------	--

Van alle werkzaamheden die het ecosysteem kunnen verstoren, moeten vooraf de milieu-effecten worden geëvalueerd. Dit criterium geeft invulling aan een algemene zorgplichtbepaling voor het milieu. Daaronder wordt verstaan : iedereen die handelingen verricht of hiertoe de opdracht verleent is verplicht alle maatregelen te nemen om de schade aan het milieu te voorkomen, te beperken of te herstellen.

Principe 8.2.2.	Voorkeur gaat uit naar een gesloten mineralenkringloop.
-----------------	---

De mineralenkringloop dient zoveel mogelijk gesloten te zijn, door zowel de verliezen als importen te beperken. Bemesting is in regel niet wenselijk wegens het risico van eutrofiëring, grondwatervervuiling en wijzigingen in de kruidenlaag. Slechts voor specifieke gevallen, aangeduid en verantwoord binnen het beheerplan kan bemesting worden aanvaard. Bodemverbeteringsmaatregelen (met uitzondering van aanrijking door nutriënten) zijn toegestaan bij het herstel van gedegradeerde bodems. De voorkeur gaat uit naar groencompost. Hoe dan ook, elke bodemverbetering moet voorafgegaan worden door een bodemonderzoek.

Principe 8.2.3.	De beheerdaden worden zó uitgevoerd dat verontreiniging maximaal wordt tegengegaan.
-----------------	---

Het beheer van het park dient gericht te zijn op het voorkomen van bijvoorbeeld de verontreiniging van bodem, lucht, grond- en oppervlaktewater.

Principe 8.2.4.	Wanneer het gebruik ervan noodzakelijk blijkt wordt bij het beheer van parken de voorkeur gegeven aan biologische en milieuvriendelijke bestrijdingsmiddelen. Wanneer deze middelen worden gebruikt gebeurt dit met het juiste product, in de juiste dosering en op het juiste tijdstip.
-----------------	--

Principe 8.2.5.	Tegengaan van verdroging.
-----------------	---------------------------

Het beheer van parken moet, voor zover binnen de mogelijkheden van de beheerder ligt, bijdragen tot het integraal waterbeheer. De verharde oppervlakte wordt bij de parkaanleg zoveel mogelijk beperkt gehouden om de infiltratiecapaciteit maximaal te houden.

Stromende waters moeten een vrije loop krijgen. De ontwatering van waterrijke gebieden moet tegengegaan worden. Buiten deze gebieden kunnen oppervlakkige drainage systemen behouden blijven indien dit noodzakelijk is. In uitzonderlijke gevallen kan bestaande drainage worden gewijzigd om de andere functies te kunnen optimaliseren.

Principe 8.2.6.	Bij het parkbeheer wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van duurzame materialen.
-----------------	--

Wanneer voor het uitvoeren van beheermaatregelen de keuze bestaat tussen een oorspronkelijk materiaal en een technisch, esthetisch en cultuurhistorisch evenwaardig materiaal dat dezelfde kwaliteit van uitvoering verzekert, dan wordt gekozen voor dat materiaal.

Principe 8.2.7.	De recreatie (aard en plaats) moet dermate gekozen worden dat slechts een <u>minimale verstoring van bodem, flora en fauna</u> plaatsvindt.
-----------------	---

Principe 8.2.8.	Het parkbeheer beoogt het afbakenen van zones waar geluidshinder en lichtpollutie maximaal worden vermeden.
-----------------	---

9. Organisatiegerichte maatregelen in het parkbeheer

Principe 9.1.	Uitbouw van scholings-, gezondheids- en veiligheidsvoorzieningen.
---------------	---

Het parkbeheer moet de wetgeving en reglementeringen omtrent de veiligheid en gezondheid van de arbeiders, de sociale lasten, het loon en de arbeidsvoorwaarden respecteren. De arbeidsomstandigheden dienen te voldoen aan de veiligheids- en gezondheidsvoorschriften, vervat in het Algemeen Reglement inzake Arbeidsbescherming (ARAB) of vergelijkbare regelgeving (codex welzijn op het werk).

Enkel arbeiders met voldoende competentie in het vakgebied zullen tewerkgesteld worden. De eigenaar dient zijn verantwoordelijkheid op te nemen voor vorming van zijn eigen personeel. In het contract tussen eigenaar en aannemer dient te worden vermeld dat het personeel kennis moet hebben van de voorwaarden en over de nodige competentie moet beschikken.

Bij de organisatie van het werk en bij het in gebruik nemen van materialen en machines zal steeds aandacht geschonken worden aan de veiligheid van de tewerkgestelde werknemers.

Principe 9.2.	Naleving van de wettelijke instrumenten en regelingen.
---------------	--

De parkbeheerder dient alle geldende regelgeving (gemeentelijk, gewestelijk, federaal, Europees, internationaal) te respecteren.

Tevens is naleving gewenst van andere, onderschreven eisen zoals overeenkomsten met overheidsinstanties en niet aan overheidsvoorschriften verbonden richtlijnen.

Bij elke beheermaatregel moeten alle noodzakelijke vergunningen in het bezit zijn van de beheerder alvorens de maatregel wordt uitgevoerd.

Principe 9.3.	Aandacht voor rendabiliteit.
---------------	------------------------------

Het parkbeheer is niet gericht op het realiseren van een marktbaar rendabiliteit.

De economische waarde van het park situeert zich in hoofdzaak op het vlak van niet-marktbare producten : voorzien en verzekeren van diverse recreatievormen, beheer en bescherming van cultuur-historische elementen, city-marketing, ...

De parkbeheerder zal binnen het kader van zijn beheerdoelstellingen zoals beschreven in het beheerplan een evenwichtige inschatting maken van de valuatie van goederen en diensten, en deze binnen zijn beheervisie trachten te optimaliseren.

De beheerder moet bovendien oog hebben voor het rendabiliteitsvoordeel van het werken op een grotere schaal. Het opzetten van samenwerkingsverbanden kunnen zich opdringen.

Principe 9.4.	Beheer van niet-houtige parkproducten.
---------------	--

Visvangst en het plukken of verzamelen van planten, vruchten en paddestoelen dienen, voor zover toegestaan, te gebeuren zonder schade aan te richten aan het ecosysteem, de vegetatie of de soorten. Aan de bezoekers of de recreanten wordt hierover de nodige informatie en instructies verstrekt.

Principe 9.5.	Lastenboek voor werken
---------------	------------------------

Bij uitbestede werken moet elke vorm van schade vermeden worden door gebruik te maken van een aangepast en volledig lastenboek. In het lastenboek zijn alle maatregelen opgenomen waaraan voldaan moet worden om de schade aan bodem, bestanden, flora en fauna, infrastructuur te vermijden.

Principe 9.6.	De jaarplannen zijn de motor voor organisatiegerichte beheer van parken.
---------------	--

Jaarplannen zijn de vertaling van de beheerplannen naar het operationeel niveau en bevatten de werkzaamheden voorzien voor het aangeduide jaar. Jaarplannen omvatten de planning rekening houdende met de vooropgestelde doelstellingen, het vooropgestelde kwaliteitsniveau en de vastgelegde principes.

Principe 9.7.	Jaarplannen worden begroot op basis van normen.
---------------	---

De financiële consequenties van het beheer opgenomen in het jaarplan worden begroot op basis van opgestelde begrotingsnormen. Dit laat toe de financiële haalbaarheid te beoordelen van het beheer in zijn algemeenheid, van specifieke beheredaden of van wijzigingen van beheer. Deze normen werden opgesteld binnen de werkgroep 2 sub parken. Deze normen worden permanent geactualiseerd om zo de evolutie op de markt te volgen.